

Self assisted suicide

Show# 123 | June 24th 2017

Dovid Lichtenstien: a Medrash about the Matte Aharon, life needs a healthy balance

**והשווה מעשרות פ"א מ"ד. — בדרשות אבן שועיב
עה"ת: שמעתי שנמצא במדרש, כי אלו השקדים היו**

תורה שלמה עמוד מס 120 מ קורת: כשר, מנחם מנדל בן יצחק פרץ (2) {70} חודפס עיני תכנת אוצר החכמה

**מתוקים ומרים והיו מתוקים מצד ימין המטה והמרים מצד
שמאל, וכשהיו ישראל עושין רצונו של מקום היו הפרחים
המתוקים של צד הימין לחים, וכשעוברין על רצונו של
מקום אותן של שמאל לחים והאחרים כמושים וכו',
ומדרש אחר כי כמו שהשקד עושה פרי מתוק ומר כן השם
שוקד לטובה ולרעה, כתיב (משלי ח, לד) לשקוד על
דלתותי יום יום, וכתיב וישקד ה' על הרעה. [צט*]**

תורה שלמה עמוד מס 120 מ קורת: כשר, מנחם מנדל בן יצחק פרץ (2) {70} חודפס עיני תכנת אוצר החכמה

מן הקטן הוא משום דלכתחלה יש עכ"פ להחמיר. ואף שזה שהוא רק לכתחלה הוא משום דאיירי בד"מ כדאייתא בסמ"ע מ"מ כיון שהוא רק דין דלכתחלה סובר דיש להחמיר גם בזה"ז שליכא דין גדול ומופלא. לכן אף אם יחשוב אותי כתר"ה לגדול רשאי לחלוק וממילא מחייב לומר דעתו ואין מן הצורך להתנצל. אבל עכ"פ בעצם השאלה האמת כדכתבתי לאיסור.

ותחלה אני אומר דמה שכתב כתר"ה דיש כאן תרי דרבנן שהיא הוצאה כלאחר יד אף אם נאסור ועוד שאין לנו רה"ר. הנה מפורש בגמ' שבת דף י"ב שמיסק שהוב שיוצא בכיסו לאצולי בגדיו מטינוף חייב חטאת משום דבשביל אצולי מטינוף דרך הוצאה היא כן ורק שנחשב מלאכה שא"צ לגופה ותלוי במחלוקת ר' יהודה ור"ש. ולכן אף אם נימא שגם באצולי מטינוף גשמים נחשב א"צ לגופה הא חייב לר"י. וגם יש סברא גדולה לומר כיון דהא"צ לגופה שבכאן אינו מפני שאין לו צורך ממש לגוף ההוצאה אלא מפני שא"צ להזיבה שעל ידה בא הכיס הזה כדפרש"י אפשר אין שייך זה בגשמים שצריכין לעולם ויש צורך בהן. ורק לטעם התוס' בדף צ"ד גם לאצולי מטינוף גשמים נמי יש להחשיב א"צ לגופה שהרי בשביל שלא יטנף בגדיו יכול לישב בביתו עיי"ש. אך אף לתוס' שהיא מלאכה שא"צ לגופה הא שיטת הרמב"ם בפ"א משבת ה"ז ועוד ראשונים שא"צ לגופה חייב ולהרמב"ם ועוד ראשונים יש לנו רה"ר ונמצא שלדידהו הוי הנידון באיסור דאורייתא וחיוב חטאת. איברא דלענין רה"ר כבר נהגו כרש"י ותוס' המקילין שאין לנו דין רה"ר אבל לדין א"צ לגופה אין שייך מנהג אצלינו דהא לכר"ע אסור ונהגין איסור שאין ניכר אם הוא דאורייתא או דרבנן וא"כ הוא ספק דדינא. וגם יש עוד ספק שמא נחשב צריכה לגופה כדלעיל לרש"י. וא"כ אין בזה בברור אלא חד דרבנן. וגם הא בנוא יא"ק וברוקלין יש אולי מקומות שהם רה"ר דאורייתא שהולכין שם ששים רבוא ואם בנוא יא"ק אפשר שאינו דאורייתא מצד היקף המחיצה לבד הגשרים מ"מ בברוקלין אפשר יש מקומות שהם רה"ר וישאר רק חד ספק דרבנן ספק דאורייתא מטעם א"צ לגופה. ובכלל הם איטורים דרבנן שראוי להחמיר בהן מצד הרמב"ם ודעימיה שלדידהו הוא דאורייתא ולכן אם מצד הדין נוטה לאסור אין להקל מצד הצירוף שהם תרי דרבנן. ועתה נבא לעיקר הדין הנה במתעטף דרך מלבוש אף שכוונתו רק לאצולי מטינוף מותר וזהו ענין הברייתא דנדרים. ואם הוא להציל מצער הגוף מותר אפילו לבשו שלא בדרך מלבוש כמפורש

להצטער הא מותר כמו במוך שהתקינה לנדתה שלא להצטער שיותר כדאייתא בתוס' שבת דף ס"ד ובש"ע סעי' י"ג. ואיני יודע מה שהסתפקו הגדולים שהביא כתר"ה בזה. ולכן לע"ד אין להתיר לכסות הכובע בזה וכן אני מורה לאיסור לכל אלו ששואלים ממני. ירדו מוקירו מאד.

משה פיינשטיין

סימן קמ

עוד בענין הנ"ל

ה' אדר תשי"ב.

מע"כ ידידי הנכבד הרב הגאון מו"ה ר' מנשה קליין שליט"א שלום וברכה.

הנה מה שמתנצל כתר"ה במה שחלוק עלי בדבר הלכה הוא למותר כי כן דרך התורה שצריך לברר האמת וח"ו מלשתוק מי שסובר שאינו כן בין לקולא בין לחומרא. ומצד לא תענה על רב עיין בניי סנהדרין דף ל"ו בשם המפרשים לאו למימרא דאסור לענות על רב דאדרבה אסור לו לשתוק אלא הכי אמר קרא שראוי לעשות בענין שלא יצטרכו לענות על רב כלומר שידברו הם תחלה ולא מפני כבודו אלא שיש לחוש שמא לא ירצה התלמיד אח"כ לחלוק על הרב עיי"ש. וכן משמע מפרש"י במתני' דף ל"ב שכתב שמא יחייבנו הגדול ולא ירצו לחלוק על דבריו משמע שודאי רשאי לחלוק וגם מחייבין כדסובר הנ"י אך שחוששין שמא לא ירצו. ולתוס' דף ל"ו שסברי שאסור לחלוק עיין במהרש"א ומהר"מ הא סברי בלשון אחד שלא נאמר האיסור אלא בדיני נפשות ואף לפי הראשון יכולין דרך שאלה. והרמב"ם אף שבפירוש המשנה כתב אסור לנשארים לחלוק עליו מ"מ בהלכותיו בפ"א מסנהדרין ה"ז לא כתב בלשון שאסור משמע שסובר בחבורו כפי' הנ"י. ולבד זה אין דין זה אלא בעמידה למנין ולא באמר הגדול הדין דרך למוד או אף דרך תשובה למעשה ולא היה בצרוף למנין וכדאשכחן כמה פעמים שהקשו התלמידים לרבם על פסק דינם והוראתם ואף שאפשר הוא מטעם התוס' משום שהוא דרך שאלה או משום שאינו בד"נ הי"ל לתוס' להביא ראייה מכאן אלא פשוט שהוא מטעם דלא נצטרפו למנין. וגם מסתבר שאין בזה"ז דין גדול ומופלא לגבי דין זה שלא לחלוק עליו. ואף שהרמ"א בחו"מ סי' י"ח כתב דטוב להתחיל

Rabbi Yaakov Feitman: Physician assisted suicide, euthanasia, contradiction between story of רב חנינא בן תרדיון that the executioner assisted in death and it seems in the Gemara that it was a noble act, and by Shaul Hamelech the גר עמלקי who assisted in his death was killed.

עבודה דף י"ח.

ובחזרתו מצאנו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחוקו הביאודו וכרכודו בס"ת והקיפודו בחבילי וזמרות והציתו בהן את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה אמרה לו בתו אבא אראך בכך אמר לה אילמלי אני נשרפתי לכרי היה הדבר קשה לי עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי מי ששמבקש עלכונה של ס"ת הוא יבקש עלכוני אמרו לו תלמידיו רבי מה אתה רואה אמר להן *גליון נשרפין ואותיות פורחות אף אתה פתח פיך ותכנס [כך] האיש אמר להן מוטב שיטלנה מי שנחנה וא"ל יחבל הוא בעצמו אמר לו קלצמונירי רבי אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך אתה מביאני לחיי העולם הבא אמר לו הן השבע לי נשבע לו מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו יצאה נשמתו במהרה אף הוא קפץ ונפל לתוך האור יצאה בת קול ואמרה רבי חנינא בן תרדיון וקלצמונירי *מוזמנין הן לחיי העולם הבא *בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים ברוריא דביתו דר' מאיר כרתיה דר' חנינא בן תרדיון הוא

סוף מסכת כלה

מסכת כלה

102

באתיקו של צדקה אלא א"כ מסונה עליה כרבי חנינא בן תרדיון. אמרו עליו על רבי חנינא בן תרדיון שפעם אחת נתלפו לו סעות פורים במערת של צדקה והיה יושב ותסיה חמירי אוי לי שמת נתייבתי סיתה לשמים. עי שזיה יושב ותסיה בא קסטיני א"ל רבי גזר עליך לכורך [א] ולשורפן בתורתך ולשורפן עסק ועמד וכרכודו בתורתך חבילי וזמרות והציתו בו האור והיה אור מצמני ומתרחק ממני. עמד קסטיני בבחלה א"ל רבי אתה הוא שגזרתי לשורפן א"ל הן. א"ל ולמה האור מכבה א"ל נשבעתו בשם קוני שלא יגע בו עי שארע אבגורו עלי מן השמים המתן לי שעה אחת ואדייעך. והיה קסטיני יושב ותסיה אמר הללו שגזרתי סיתה והיום לעצמן למה עלי מלכות עליהן. א"ל קום לך וכל מה שמלכות ורצה לעשות בי עשה אמר לו ריקת הסביבה עלי גורה מן השמים ואם אין אתה הורגני (א) ורבה הורגים יש למקום שהורגים עלי גורה מן השמים והרבת נחשים ועקרים שיפגעו בי אלא

מק שחמקום עתיר ליפיע דמי מודך. וידע קסטיני שכך היא המדה מיד [ב] עמד ונפל על פגיו וכיון אבד השמיני קולו מן האש ואמר באשר תמותי אמות ושם אקבר באשר תדחה אחיה מיד יצתה בת קול ואמרה רבי חנינא בן תרדיון וקסטיני מוזמנין לחיי העולם הבא. ר' אליעזר אומר הנהגן שלום ליבו חייב סיתה. בן עזאי אומר כל העוון שלום ליבו ומחויי לו שלום וחולק על ישיבתו חייב סיתה. [ג] וכל האומר דבר משם חכם שלא אמרו ממנו נורם לשכנתו שחמתלק משראול וכל (ה) האומר דבר בשם אומר מביא נאולה לעולם שנאמר (איסי ב) ותאמר אפטר למיך בשם מרדכי (ד) ואיודו רבו כל שלמדו משנה וש"ס אבל לא מקרא דרבי רבי מאיר. רבי יודנה אומר כל שרוב חכמתו מסני. רבי יוסי אומר כל שהורג עינו במשנתו. (ואם היה סומא לא יאמר לו שקעת החמה אלא יאמר לו סוק תפלתך.)

סליק מסכת כלה

נוסחת הני"א

הדפוס הירושלמי

שמואל ב א

יִיאָמֵר דָּוִד אֶל־הַנְּעִר הַמַּגִּיד לֹא אֵי מִזֶּה אֵתָהּ וַיֹּאמֶר בֶּן־אִישׁ גֵּר עִמְלֶקֶי
יֵאָכְלִי: וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד אֵיךְ לֹא יָרְאֶתָ לְשַׁלַּח יָדְךָ לְשַׁחַת אֶת־מְשִׁיחַ יְהוָה:
טו וַיִּקְרָא דָּוִד לְאַחַד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר גֵּשׁ פְּגַע־בּוֹ וַיַּכְהוּ וַיָּמָת: וַיֹּאמֶר אֵלָיו
דָּוִד דְּמִיךָ עַל־רֵאשֶׁךָ כִּי פִיךָ עָנָה בְּךָ לְאֹמֵר אֲנֹכִי מִתְּמִי אֶת־מְשִׁיחַ
יְהוָה:

רב שמואל ברוך ורנר (קובץ תורה שבע"פ כרך יח עמ' לח):

Assur for a Jew and Muttar for Non Jew, to see in full [click here](#)

A similar Psak from Reb Moshe Sternbuch

תשובות והנהגות ח"ג יו"ד סי' ששה

To see the whole Teshva [click here](#)

Rabbi Yisroel Meir Lau and Reb Simcha Hacoheh Kook to resolve the contradiction: a difference between causing death or just removing something that's preventing the death.

רמ"א יו"ד סי' של"ט ס"א

שרורחין עליו בצדק וזרין עו שונא נפשו •
 הגה ר' [ג] וי"א דאין חולקין לו (ב) (ג) קבר אע"פ שאינו עמו
 בבית עד אחר שימות (ריב"ש סי' קי"ד) ולאסור לחשוב שום
 קבר להיות סחוח עד למחר שלא יקברו בו המת בלוחו היום ויש סכנה
 בדבר (רכינו ירוחם בשם ר"י החסיד ז"ל) וכן אסור לגרום למת
 שימות מהרה כגון מי שהא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפריד אסור
 להשטט סכר והכסת מחמתו (ב) מנה שאומרים שיש נזוה מק"ת
 עוסות שגורמים זה וכן לא יזינו ממקומו וכן אסור לשום מפחחות ז"ס חחת רששו כדי שיפריד אבל אם יש שם
 דבר שגורם עכוב יליאח הנפש כגון שיש סמוך לאוחו ביה קול דופק כגון חוספ ענים או שיש (ד) מלח על לשונו
 ואלו מעכבים יליאח הנפש מוחר להסירו משם דאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע (°) (הכל בהנהגה
 אלפסי ע' אלו מגלחין) :

שלשה בתים כדאמרינן סוף פרק קמחא
 דעבודת כוכבים . דראק"ע פרשת
 ויחי כ' דבשעת מיתתה יזכר שלא
 ילא שום אבר ממנו חוץ למעיה והפליג
 על שאינו מזכר בזה :

Rabbi Shlomo Zevin: a prohibition of allowing assisted suicide

לאור ההלכה עמוד תכח

בדבר המאבד עצמו לדעת, כתבתי ב"תוספת דברים", שאף על פי שהנפש אינה
 שלו, קנין הקב"ה, מכל מקום אינו עובר על "לא תרצח", שמובנו רציחת אחרים,
 אלא על "דמכם לנפשותיכם". ואמנם כך כתב ה"מנחת חינוך" (מצוה לד). אבל
 בפסיקתא רבתי פכ"ד יש: "לא תרצח, לא תרצח". נדחקו המפרשים
 בפירוש הדברים. אבל יפה כתב הר"ש ליברמן ב"הלכות הירושלמי להרמב"ם", כא
 א, אות ת, שפירושו כפשוטו: לאו על המאבד עצמו לדעת, והוא כלול ב"לא
 תרצח" (וראה "תורה שלמה" להרמ"מ כשר, יתרו, כ, אות של). וה"מנחת חינוך"
 לדרכו: כבר ראינו שאינו עומד כלל בתפיסה זו השוללת בעלות אדם על נפשו.

Rabbi Jason Weiner: sitting Shiva on Assisted suicide patient

if it was done because of Tzaar
one may sit Shiva

אשר שאלתני באחד חסר לחס וחשוק שח / שהלך בפני
שני' / ואמר מאסתי חיי / ואנד עלמו / אס רשאי'
קרוני' להתאבל / כיון דפסק הרמב"ם ז"ל בהלכת אכל / דאין
מתאבלין עליו / כנרייתא דמס' שמחות / אס פרושו אינן נריכין /
אבל אס רונים לחפות עליו / אס זה כבודס הוא :

תשובה מדברי הרמב"ם ז"ל עלמו נראה כדבריך : דאין
יברטו לאבל / ואלו אוכלי' ושמחי' / ועוסקי'
בפרקמטי' ובמלאכה / ואולי על חנינות לב / אמנס בעיקר
כנדון / חלילה לדון את האיש הזה לרעה / וכבר אמרו במדרש
על פסוק אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש / יכול כשאל בן קיש
חלמוד לומר אך / ושאלו הי' רק חתיירא / פן יתעללו בו / ולא
האמר דווקא שיטלחוכו בכוחים גדולים להתקלם בישראל / והי'
חילול ה' בדבר / לא בי שכל שעש' מריבוי נרותיו / דאבות ויסורי'
או עוני גמור / אין כאן שיחוש • אדרבא נט' רבותינו ז"ל את
נדקי' מלך יהודא / ואמרו לכן גלפ עמי מבלי לב / שהי' לו לנדקי'
להקיש עלמו בכותל וימות / ולא יראה בשחיטת בניו לעיניו /
ונס מנו רבותינו ז"ל אחיתופל בשלשה הדיוטות / ולפי שמרד
במלכות דוד / ולא הי' אחיתופל מאנד לדעת / ועני' המאנד
לדעת / הוא המנוה את הנריות / ונועט צעונה ושנא את העולם
כמקלח הפילוסופים שמושי' כן / להמרות פני עליון / המשחנת
בעולמו / ורואה אותו כי טוב • ואומר יהי כן / ואלה אומר' לא
כן / ומקלחן אומר' ג"כ / כי זה שנת הנשמה שמוליאה מן הגוף

העכור הזה / שהוא לה כקנר / וכיוצא בהנלי רשע וזוא • אנל
צורת נפשו כי לא יוכל שאת • ואף כי זה לשמר עלמו מן החט /
שכל הצרות והרעות ונס העוני מענירי' אדם על דעת עלמו
ועל דעת קונו • אין ספק שאין נזה שום איסור / ונדברי אלה
תמלא / שבר לקושיית הפלוסופים / אשר נה יחסונו להנל את
הדת • ותאלמנה שפתי שקר הדונרות על לדיק של עולם / וחרב
שנפיהם מנהון עדת / ומן אורייתא לא יעידון כל עדת / ואתם
עשו לעני הוה כדרך שנוהגין בכל ישראל / וקול לא מידי !

The Chasam Sofer disagrees

שו"ת חתם סופר אהע"ז סי' סט הובא בפתחי תשובה יורה דעה סימן שמה ס"ק ב

ועי' בתשו' בשמים ראש סי' שמ"ה שכתב באחד חסר לחם וחשוף שת שהלך בפני שנים ואמר מאסתי
חיי ואבד עצמו דאינו נקרא מאע"ל כל שעשה כן מריבוי צרותיו דאגות ויסורים או עוני גמור ע"ש ועיין
בספר הר אבל ענף אחד עשר שפקפק עליו בה וכתב דלאו גושפנקא דהרא"ש חתים עלה ע"ש [גם
בתשו' ח"ס שם כתב דמוכח מר"ח בן תרדיון פ"ק דע"א דאפי' המיצר ביותר מ"מ מאע"ל הוא ובזה
נזדייף ס' בשמים ראש סי' שמ"ה עכ"ל] ועי' בתשובת בית אפרים חלק י"ד סי' ע"ו מ"ש בענין זה.

To see the whole teshuva of the Chasam Sofer [click here](#)

The Maharsham that suicide because of pain is not considered לדעת עצמו

שו"ת מהרש"ם חלק ו סימן קכג

ב"ה ד' תרומה תרנ"ו להרב מו"ה מנחם מענדל דמשק נ"י בקראקא .

מכתבו הגיעני, וע"ד שאלתו במה שאירע במחניכם כמה מקרים באנשים רמי המעלה אשר בכדי
להפטר מצער ויסורים ועוני ובזיון איבודו א"ע לדעת ר"ל, אם דינם לכל דבר כמתו על מטתם ואין מונעים
מהם כל דבר.

והנה כבר האריך בזה בשו"ת בית אפרים יור"ד סי' ע"ו והביא מדברי בש"ר שהביא רו"מ, וגם העיר
בהראי' מגיטין פ' הניזקין מאשה ושבעה בני' שהביא רו"מ ועוד מכמ"ק, והביא בשם הרמב"ן שכתב כד'
הש"ך סי' שמ"ה ס"ק ו' דשאל ידע מפי הנביא שיהרגוהו, והוסיף ביאור דאי בשביל חיי שעה, ע"ז סמך
להנצל מהיסורים שבודאי יצערוהו הפלשתים, ובזה ביאר ליישב קו' רו"מ מהא דחיי שעה, ומה דהקשה
רו"מ עוד מהא דחזקי' וישעי', לק"מ שהרי ישעי' לא ידע מזה אלא חזקי' קיבל כן מבית דוד וא"כ י"ל
דגם שאל לא ידע מזה שאפשר לבטל הגזירה עוד, מ"מ כיון שהנביא א"ל שימות כבר נחשב כמת
וגברא קטילא קטיל, וכמבואר כה"ג בתוס' מו"ק דף כ"א ע"א ד"ה דאלת"ה וכו' דשמא הואיל והנביא
אמר לו מות ימות הרי הוא כמת ונהג אבילות אף על פי שהתפלל עליה, והביאו ראייה מהירושלמי ע"ש .

ועכ"פ לדינא יפה כיוון ר"מ דאם עשה כן מפני יסורים וכדומה איננו בכלל מאבד א"ע לדעת וכמ"ש הב"א שם, וגם בשו"ת פרשת מרדכי חיו"ד סי' כ"ה כ"ו העלה כן דנהי דאסור ע"פ הדין מ"מ מיחשב כאומר מותר דלאו כו"ע דינא גמירי ושוגג הוא ע"ש, ובזה נסתר מ"ש החת"ס יור"ד סי' שכ"ו באמצע התשו' ראי' מרחב"ת בע"ז דף י"ח, דודאי לא רצה לעשות כן ומ"מ איננו בכלל מאבד עצמו לדעת מטעם הנ"ל, ומ"ש ר"מ ראי' מאחיתופל שלא נמנה בכלל אין לו חלק לעוה"ב אלא בשביל מורד במלכות ולא בשביל שחנק א"ע, לק"מ דכיון שהי' מורד במלכות דחייב מיתה ידע שימיתוהו דוד, וגדולה מזו מבואר בב"ר פ' נח פל"ב וכו' /וכי/ יש אישות לדוד וכו', הרי דכיון שחשבוהו למורד במלכות דינו כמת ואשתו מותרת (ועי' ירושלמי פ"ב דסנהדרין ה"ג בסופה בוצי"ר שם) ואף דלא קיי"ל כן כדמוכח בש"ס דגיטין כ"ח וש"ס דבבלי סנהדרין י"ט, ועי' רדב"ז ח"ז סי' כ"ט מ"ש בזה, מ"מ עכ"פ לא הי' כמאבד עצמו לדעת מטעם זה, ואי מטעם חיי שעה, כבר כתבתי בשם הרמב"ן דמשום חיי שעה הי' מותר משום צער ויסורין לאבד א"ע, ועכ"פ י"ל דהוי כאומר מותר.

ומ"ש לענין המאמר המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב אי' מקורו, עי' תשו' מהר"י אסאד יו"ד סוסי' שנה"ה בזה, וגם בס' יוסף דעת לסי' שמ"ה ה"ז.

סוף דבר שיפה כיוון ר"מ לדינא שאין לאיש כזה דין מע"ל ואין מונעים ממנו שום דבר כנלפע"ד.

Regarding committing suicide because of pain

בית יוסף יו"ד סי' קנז בבדק הבית

חס' לומר לו הנח לזרוק ע'ל המינוק ויחמעך אינו חייב למסור ע'למו: [בדק הבית] וכתוב בארחות חיים (סי' ד' הל' אהבת השם אות א) בבראשית רבה (פרשה ל' אות יג) דורש ואך את דמכם לנפשותיכם וגו' (בראשית ט' ה) אזהרה לחונק את נפשו יכול אפילו כחנניה מישאל ועזריה תלמוד לומר אך פירוש שבשעת השמד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג את עצמו אם הוא ירא שלא יוכל לעמוד בניסיון וכן יכול אפילו כשאלו בן קיש (שמואל א' לא ד) שאם ירא שמא יעשו לו יסורים קשים שיכול למסור עצמו למיתה תלמוד לומר אך. ומכאן מביאין ראיה השוחטים התינוקות בשעת השמד ויש אוסרים ומפרשים הך תלמוד לומר אך שאינו יכול להרוג עצמו וחנניה מישאל ועזריה מסרו עצמם ביד אחרים אבל הם לא פגעו בעצמם ושאלו בן קיש שלא ברצון חכמים עשה ב]. ומעשה ברב אחד ששחט תינוקות הרבה בשעת השמד שירא שיעבירום על דת והיה עמו רב אחר וכעס עליו וקראו

רוצח והוא לא חש לדבריו ואמר הרב המונע אם כדברי יהרג אותו רב במיתה משונה וכן היה שתפשוהו גוים והיו פושטים עורו ונותנין חול בין העור והבשר ואח"כ נתבטלה הגזרה ואם לא שחט אותם אפשר שהיו ניצולים ולא היו הורגים אותם. וז"ל רבינו ירוחם (ני"ח ח"ג קסה ע"ד) כתבו

להנאתו יעבור ואל יה אפילו על מנהג בעלנ

הפסקנים אם רוצה להחמיר על עצמו ליהרג כצינעא על שאר מצות דשאי ואינו נקרא חובל בעצמו וכן בירושלמי (שביעית פ"ד ה"ב) ודוקא שהגוי מתכוין

להעבירו אבל להנאתו נקרא חובל בעצמו והא דאמרינן בגילוי עריות הוא הדין גוי הבא על בת ישראל דאינו מכוין אלא להנאתו ולא להעבירה וכן ישראל הבא על הגויה ויש אומרים דגוי הבא על בת ישראל לא מטעם עריות נגעו בה דאינה עושה מעשה אלא מטעם אם הוא בפרהסיא וכן פירש רבינו תם בהיא דאסתר קרקע עולם היתה ואינה מצוה ליהרג. וכמה פרהסיא עשרה בני אדם [עד כאן]: **וכתב הר"ן נמסכת יומא**

Selected emails from our listeners

Reb Moshe raises the same point as Reb Shmuel Verner and Rav Moshe Sternbuch

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן עד אות ב

ב. אם יש חיוב לרפא חולה שיחיה ביסורים זמן ארוך, חולה במחלה מסוכנת שנחלה בעוד מחלה אם יש חיוב לרפאותו מהמחלה השניה אף שא"א לרפאותו מהראשונה, איך לנהוג בחולה שא"א לידע דעתו אם לרפאותו, ובמעשה דר"ח בן תרדיון.

והנה כפי שאמר לי נכדי הרב הגאון ר' מרדכי שליט"א, עוד שאל כתר"ה שאלה שאינו הערה על תשובתי אלא שאלה לכו"ע, והוא שאם א"א לרפאות להחולה אלא ליתן לו סמי רפואה להמשיך את חייו כמו שהוא בחליו וביסוריו אף להרבה שנים ואף לכל השנים ששייך לחיות כדרך האינשי בזמננו אם יש חיוב לרפאותו. והנה קודם נעין בשאלה אחרת והוא אם נזדמן שאפשר להאריך חייו אבל לא יתנו לו אריכות שנים רגיל, דהנה אם נזדמן שנעשה מסוכן במחלה שניה וכשיתרפא ממחלה השניה וישאר חי עדיין יהיה חולה במחלה הראשונה ובהיסורים שיש לו ממנה ודאי איכא חיוב לרפאותו ממחלה השניה, שודאי כולו אינשי אף כשהן חולין רוצים וצריכים להתרפאות ממחלות נוספות אף כשעדיין אין יודעין רפואה לראשונה, ואף באופן שלית לו יסורין ממנה רוצים כל אדם להתרפאות, וממילא אף כשאינש זה אין רוצה להתרפאות אין שומעין לו כיון דרצונו הוא שלא כדרך האינשי. אבל באופן שיש לו יסורין ואין ידוע רפואה אף לא להקל מהיסורין שעל כעין זה ניחא להו לאינשי יותר אף למות מלחיות חיי יסורין כאלו, כדאיתא בגמ' בכתובות ל"ג ע"ב דדלמא מלקות חמור, אפשר כדמסתבר לכאורה שאין מחוייבין לרפאות חולה כזה כשאיננו רוצה בעניני רפואה כאלו שמאריכין חייו בחיי יסורין כאלו, ואף בסתמא כשלא שייך לידע דעת החולה יש לתלות שאין החולה רוצה וליכא החיוב לרפאותו, אבל ברובא דרובא הא יש להחולה קרובים ואף אב ואם ואחים וכדומה העוסקים ברפואת החולה שעליהם יותר מוטל גם בדינא. אבל ודאי עצם החיוב הוא על כל אחד ואחד שיודעין מהחולה ויודעין מרופא מומחה יותר וברפואה, אבל כיון שיש לו אב ואם ואחים וקרובים ויש גם רפואות שאין בהם ממש אפשר גם שיקלקלו מוכרח כל אדם ליקח רשות מאביו ואמו ואחיו הקרובים כשיודע איזו רפואה ולא שייך שיהיה הפקר שכל אחד ואחד שסובר שיש לו רפואה לרפא בלא רשותם. ורשותם שמועיל נמי הוא דוקא בליכא רופא מומחה דבאיכא רופא מומחה צריך להביא את הרופא כל מי שאפשר לו להביא בהקדם, והרופא עצמו מחוייב לילך תיכף ולעשות כל מה שאפשר לו לפי ידיעתו, וכשאיננו יודע צריכין להביא אף ממקום אחר וכל אחד מחוייב להביאו, וכשצריכין להוציא ממון ואין להחולה עצמו מעות מוטל על הקרובים ביותר, אבל חיוב יש על כל בני העיר לרפאותו מקופה של צדקה וגם לילך לאסוף ע"ז כסף מבני העיר ומכל מקום ששייך להשיג על הוצאות השגת הרופא והרפואות וכל מה שצריך לרפאותו.

אבל מצינו בעובדא דר"ח בן תרדיון בע"ז דף י"ח ע"א שרחב"ת אמר שאסור לו לפתוח פיו כדי שישרף מהרה מצד איסור רציחת עצמו ולישראל אחר נמי לא התיר, דהא ודאי אם היה מותר לישראל אחר היה מותר גם לעצמו והא לא הוזכר שהיו ידיו קשורין וגם גופו שלא היה יכול להסיר את ספוגת הצמר מעליו ולא שייך שהיה ירא מהקלצטונירי דלא שייך שיעשה לו יותר בנקל מהוא עצמו, ולא שייך שיענשהו יותר מהריגה דע"י שריפה שהיא מיתה חמורה, אלא ודאי היה זה משום שהיה אסור לו להסיר את הספוגין הלחים שימהר מיתתו כמו שהיה אסור לפתוח פיו. ואף התלמידים היה פשיטא להו זה לאיסור ורק לפתיחת הפה היו סבורין שמותר משום דאם היה פתוח פשוט שלא היה צריך לסותמו כדי שיחיה משהו זמן יותר ביסורים גדולים של שריפת גופו, ואמר להו רחב"ת שגם לפתוח פיו מאחר שהיה סתום אסור. ומה שהתיר להקלצטונירי להרבות שלהבת ולהסיר הספוגין של צמר הלחים וגם הבטיח לו שכר בעוה"ב בשביל זה, אפשר שלא היה חש על מה שיעבור בן נח איסור רציחה מאחר שהוא טובתו והיה רשאי להבטיח לו גם שכר מאחר שהיה לו ממהירות המיתה טובה גדולה והיה מותר לו מצד הלאו דלפני עור שהוא להישראל רק לאו שבשביל היסורין שינצל מזה והוא לא יעבור במעשה, וגם אפשר שבן נח אינו אסור ברציחה שהוא לטובת הנרצח ושאינו בזה האיסור לישראל מהאיסור לבן נח, ואולי איכא משמעות לזה מלשון האיסור שלישראל נאמר בלשון לא תרצח שמשמעותו כל אופן וענין רציחה אף

שהוא לטובה. ובאיסור רציחה לבני נח נאמר בלשון שופך דם האדם שמשמעוהו שהכוונה הוא לשפיכת הדם שאם הוא לטובתו לא שייך כל כך לשון שופך דם.

הארכתי לברר זה מפני שעצם ברור הענין הוא דבר גדול ובפרט שנוגע זה לפעמים רחוקים מאד גם להכריע למעשה בזה שהוא צריך עיון גדול מאד שיהיה קצת מבואר איך הוא לדינא אם יהיה נידון. אבל עצם הנידון הוא דבר גדול מאד בין מעצם הכרעת הדין שהוא דבר גדול ובאחריות הרבה בכל ענין שצריך עיון גדול מאד, ובין מצד שהנידון הא הוא בעניני פקוח נפש וחיי האדם ממש, וצריך לקבץ כל ת"ח שאפשר ובצרוף רופאים מומחים ששייך שיהיו שם שאז יש לקוות שהשי"ת יתן דעה להורות בענין חמור כזה.

Selected audio from our listeners

comments on the show 1 *[click here](#)*

comments on the show 2 *[click here](#)*

רצח מתוך רחמים לאור ההלכה

מאת

הרב שמואל ברוך ורנר

לפני שאנו ניגשים לדון על בעיני חמורה זו, מן החובה להקדים מילים אחדות על איסור רצח לפי השקפת תורתנו הקדושה, על חומרת הלאו לא תרצח שנאמר בסעי'. רטט עובר על המעיין במקורות ההלכה על חטא הרצח. רגילים אנו לראות כקנה מידה את גודל החטא לפי העונש שקבעה התורה על זה, ומכיון שהתורה הענישה את הרוצח במיתה על ידי בית דין הרי שאפשר ללמוד מזה שהוא מן העבירות החמורות ביותר. ואמנם עונש מות שנותנים לרוצח הוא הרג, שהוא קל מעונשו של מחלל שבת שנידון בסקילה, עונש מות החמור מהרג. אבל מאידך אנו רואים שמותר לחלל שבת להציל נפש מישראל, ששבת נדחית מפני פקוח נפש, הרי שיש חומר ברציחה עוד יותר מחילול שבת החמור.

וחז"ל הדגישו חומרת החטא באמרו, „לפיכך נברא אדם יחידי, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא“ וכו' ודמו ודם זרעותיו צועקים מן האדמה (סנהדרין לו א).

ובמיוחד אנו יכולים לעמוד על חומרתו של חטא רציחה, שהלא הוא משלש עבירות—שעליהם נצטוינו „יהרג ואל יעבור“ שאם אומרים לישראל עבור על אחת מהן או תהרג החובה עליו להימנע ולא לעבור. וזה חומר מכל מצוות שבתורה, שאם רוצים להכריח לאנוס אדם מישראל לעבור על אחת מהנה או שיהרג, יעבור ואל יתרג, שכן צייתה תורה, „אשר יעשה אותם האדם וחי בהם“ ודרשו חז"ל וחי בהם ולא שימות בהם (רמב"ם פ"ה מהל' יסודי התורה). הרי שאלו השלש העבירות, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, הן שונות בחומרתן מכל עבירות שבתורה עד שהחובה לבחור במות מאשר לעבור על אחת מהן.

ואמסור בזה מרגניתא טבא ששמעתי מכ"ק חותני מרן הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זצ"ל, בשם החידושי הרי"מ. שהרגיש בסוגיא דסנהדרין עד א, מקור הלכות אלו, לומדת הגמרא על עבודה זרה וגילוי עריות שיהרג ואל יעבור מפסוקים שבתורה, ואילו על שפיכות דמים שזה לא כתוב בתורה אלא סברא הוא, „מי יאמר לך דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי“ ופירש רש"י שם, „מי יודע שיהא דמך חביב ונאה ליוצרך יותר מדם חברך“ כלומר אינך יכול לקבוע מי יותר חשוב לפני הקב"ה, נצייר לנו דוגמא שגוי צה לגאון וצדיק להרוג יהודי פשוט אחרת יהרוג הגוי את הצדיק, עליו להחליט יהרג ואל יעבור ימסור עצמו להריגה ואל יתרוג את היהודי הפשוט, והגימיק הוא כי אין מי שיודע מי חביב ונאה ליוצר נפשות, אין אתנו יודע להעריך יקרת ערכו של יהודי שומר תורה ומצוה, וזה אינו ממידת חסידות אלא זוהי הלכה ביסודי תורה (ברמב"ם) וזוהי השקפה עקרונית על הערכת חייו של כל יהודי כשר, עד שכל אחד חייב למסור נפשו עבורו ולא לעבור על שפיכות דמים. ועתה לנידוננו. הבעיא רצח מתוך רחמים, השאלה הלא היא, כאשר דהריגה תגאל

את החולה מסבלו, האם גם זה רצח יקרא, האם באופן שהמשך החיים יגרום לו רק סבל וצער האם מותר אז לקפח את חייו מתוך רצון כן של רגשות רחמים, למען שחררו מכאביו, וסבלו הגופניים והנפשיים, או שגם זה נכלל באיסור רצח התמור, וכבר דנו בזה רבים ונאמרו על זה השקפות שונות. אנסה נא לברר דעת תורה בבעיא זו (במידת הזמן העומד לרשותי).

ויאמר מיד, כי זה ברור כשמש, שאם החולה בעצמו, רוצה להמשיך בחיי סבל, ומתנגד לקירוב מיתתו, אין כל ספק שאסור לקרב מיתתו, וזהו רצח גמור, גזול נפש חברו, ויבואר בהמשך דברינו.

השאלה היא רק, באופן שהחולה מבקש, מתחנן לגאול אותו מסבלו, כי סקע בו כח הסבל ומעתיר שישחררו אותו מסבלו, האם מותר לשמוע בקולו או לא.

ולכאורה ישאל השואל הלא האדם הוא הבעלים על גופו, והוא הוא הקובע את גורלו, וכשם שעל רכושו הוא זכאי להחליט לשמור או לאבד, לקיים או להשחית, ככל העולה על רוחו. כן הוא הקובע על גורל גופו לחיים או למות, ומי הבעלים על גופו יותר ממנו.

אבל האמת שאין הדבר כן. האדם אינו בעלים על רוחו ונשמתו, זהו רכושו של יוצר הנפשות, רוחו ונשמתו הוא חלק א-לקי ממעל, ואין לאדם בעלות בזה יותר מאחרים ולכן אסור לאדם לאבד את עצמו לדעת, „אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש“ אמרו חז"ל להביא החונק את עצמו (וראה אמנם במנחת חינוך מצוה לד שכתב שהמאבד את עצמו לדעת אינו בכלל אזהרת לא תרצח. אבל לא כן מפורש בפסיקתא רבתי פכ"ד לא תרצח לא תתרצח (התפעל) שגם המתרצח היינו ההורג את עצמו הוא בכלל אזהרת לא תרצח).

וגם זה ברור, ללא כל ספק, שאסור לאבד את עצמו לדעת גם כאשר גברו עליו כאביו, ואף במצב הקשה ביותר מוזהרים על איסור לאבד את עצמו לדעת. „בעל כרחך אתה חי“ וזה מפורש בסוגיית הגמרא בעבודה זרה דף יח א, והואיל ואנו נישא וניתן בסוגיא זו נעתיק בקצרה הצריך לענינו.

בעובדא של רבי חנינא בן תרדיון. שמלכות רומי הרשעה והציאו להורג באכזריות נוראה על שהקהיל קהילות ברבים ולמדם תורה. הקיפוהו בתבילי זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו שלא תצא נשמתו מהרה וכו' אמרו לו תלמידיו אף אתה פתח פיה ותכנס בך האש. אמר להם „מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול הוא בעצמו“. הרי הדברים מפורשים שאף בזמן סבל נורא, כשמפרפר ביסוריו העצומים גם אז אסור לו לאבד את עצמו לדעת, לחבל בעצמו. לעשות איזה פעולה קטנה כפתיחת הפה שיכנס האש ויקרב מיתתו, מוטב שיטלנה מי שנתנה, בעל הנשמה, ואל יחבול הוא בעצמו.

ועתה אל השאלה, על אף שהוא בעצמו אסור לו לקרב מיתתו, האם מותר לאחרים לעשות זאת. ומדוע. הבה ונלמוד זה מהמשך הסוגיא הג"ל בעובדא דרבי חנינא בן תרדיון. הגמרא מספרת: אמר לו קלצטונירי (הממונה על רחב"ת מטעם מלכות רומי) „רבי אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לברך, אתה מביאני לחיי עולם הבא. אמר לו הן. — השבע לי. — נשבע לו. מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו. יצאה נשמתו במהרה. אף הוא (הקלצטונירי) קפץ ונפל לתוך האור, יצאה בת קול ואמרה רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מוזמנין הם לחיי העולם הבא“.

ולכאורה מבואר מתוך סוגיא זו פתרון לבעייתנו, אם מותר להרוג מתוך רחמים, שתרי הקלצטונירי שאל את רחב"ת אם יקרב את מותו יזכה לחיי עולם הבא ורבי חנינא בן תרדיון הבטיח לו על כך, ואף נשבע לו, וגם יצאה בת קול ואמר שרחב"ת וקלצטונירי מזומנים לחיי עולם הבא, והרי מעשיו של הקלצטונירי היה רצח מתוך רחמים, ונזכר לשבח, ואף זכה על ידי מעשה זה לחיי עולם הבא, ואם יש איסור בדבר איך יתכן שעבור מעשה רצח יזכה לתשלום נעלה ונשגב כזה חיי עולם הבא.

אבל מענין ומפליא הדבר שבספר הנביאים אנו מוצאים מעשה דומה לזו של רחב"ת ושם המסקנא הפוכה מזו של הקלצטונירי עד שנידון למות כרוצח, הלא הוא המעשה של שאול המלך (שמואל-א לא ושמואל-ב א) במלחמתו עם פלשתים שפגעו בו המורים, ויאמר שאול לנושא כליו שלף חרבך ודקרני בה פן יבואו הערלים האלה ודקרני והתעללו בי. ולא אבה נושא כליו כי ירא מאד ויקח שאול את החרב ויפל עליה" ובשמואל-ב א, מסופר, והנה איש בא מן המחנה מעם שאול וכו' ויהי בבואו אל דוד וכו' ויאמר לו אי מזה תבוא ויאמר אליו ממחנה ישראל נמלטתי וכו' ויאמר דוד אל הנער המגיד לו איך ידעת כי מת שאול וכו' ויאמר הנער המגיד לו נקרא נקריתי בהר הגלבע והנה שאול בשען על חניתו וכו' ויאמר לי מי אתה ואמר אליו עמלקי אנכי, ויאמר אלי עמד נא עלי ומתתני כי אחזני השבץ וכו' ואעמוד עליו ואמתתהו כי ידעת כי לא יחיה אחרי נפלו וכו' ויקרא דוד לאחד מהנערים ויאמר גש פגע בו ויכהו וימת. ויאמר אליו דוד דמך על ראשך כי פיד ענה בך לאמר אנכי מתתי את משיח ה'".

והדברים מפליאים, הלא המעשה שעשה הנער הגר העמלקי בהרגו את שאול המלך היתה לפי בקשתו של שאול, אחרי שסבל מהמורים שפגעו בו, וכמו שאמר לו כי אחזני השבץ והנער נהג במעשיהו כמו שעשה הקלצטונירי ברבי חנינא בן תרדיון שהרגו לפי בקשתו להקל את סבלו. ומדוע האחרון נזכר לשבח ולחיי עולם הבא. ואילו הנער שהרג את שאול נתחייב מיתה כרוצח, הלא שניהם הרגו מתוך רחמנות לגאול את נפשות הסובלות מכאובים. ולמה יתיחסו בצורה קיצונית שונה זה מזה. זה להריגה וזה פירש לחיי עולם הבא.

בכדי לעמוד על השוני שבשתי עובדות אלו. נקדים בירור דומה לרצח, איסור חבלה. — החובל בחבירו עובר על האזהרה שבתורה, "לא יוסיף להכותו" ולכן החובל חייב מלקות כעובר על שאר לאוין שבתורה, וזה ברור אם החבלה היא לטובת הנחבל תרי זו לא רק מותרת אלא גם מצוה יש בה. כמו רופא המנתח את החולה הזקוק לכך, מקיים מצות פקוח נפש, השאלה היא כאשר התבלה איננה לטובת או לתועלת הנחבל אלא שהנחבל מבקש שיחבלו בו, האם זה מותר או שגם זה כלול באיסור לא יוסיף להכותו, כי הלא לענין רציחה באופן שאין זה לטובת הנהרג אם אינו סובל ממחלה או מכאב, אף שמבקש שירצחו אותו נפש אין שומעין לו, אבל השאלה היא עדיין לענין חבלה אם מותר לשמוע בקול הנחבל ולחבול בו כבקשתו, אף שאין זה לטובתו, ונחלקו בזה גדולי האחרונים רבותינו שבארץ ישראל. המתירי בירב רבה של צפת והרלב"ח רבה של ירושלים והדברים ארוכים בקונטרס הסמיכה שבסוף ספר שו"ת מהרלב"ח, ובאחרונה דנו בזה הגרש"י זיין שליט"א בספרו לאור דהלכה (סוף הספר) והגרא"י אונטרמן זצ"ל בספרו שבט מיהודה שער א, סט"ז. ובכמה דברים הקדימם כבר הגרי"פ פרלא זצ"ל בביאוריו לספר המצוות לרס"ג ח"ב (ל"ת מז"מח) והאריך בזה.

ובתוך דבריו כתב להוכיח מהא דשלהי פרק החובל (ב"ק צב א) האומר סמא את עיני, קטע את ידי, שבר את רגלי חייב, על מנת לפטור חייב, קרע את כסותי, שבר את כדי חייב, על מנת לפטור פטור. ופריך הגמרא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, ושקיל וטרי הגמרא לפלוגי בין רישא לסיפא. ולכאורה בפשטות ניחא דלא דמיא רישא לסיפא, ולא ראי זה כראי זה. דברישא כיון דאין אדם רשאי לחבול בעצמו ואין לאדם רשות על גופו לענין חבלה כמו על גופו של אחרים אינו יכול ליתן רשות להכותו ולפעעו מה שהוא עצמו אין לו רשות לעשותו לכן אין בידו למחול לו דמי הנזק שיתחייב לו המזיק אחר שזיקנו בקטיעת ידו ושבירת רגלו, מה שאין כן בסיפא בקרע את כסותי שבר את כדי כיון דשלו הם וברשותו הם כשאמר לו על מנת לפטור הוי כנותן לו כסותו וכליו מעכשו במתנה לעשות בהם כרצונו לכן פטור, עכ"ד.

אמנם נראה דאין מכאן הכרח, ולא קשה מידי. דהא דאין אדם רשאי לחבול בעצמו היינו משום האיסור שעל זה אינו יכול להרשות גם לאחרים שיחבלו בו, אבל לגבי תשלומי ממון הנזק שנעשה על ידי החבלה הלא זה הוא שלו, והוא בעלים עליו כמו על כסותו וכדו, וכשם שיכול לפטור את המזיק ממנו שלא יתחייב בהזיקו כן יכול לוותר שלא יתחייב החובל בגופו בתשלומי הממון עבור החבלה. ואין זה מחילה על החיוב שאחר כך אלא שהבעלים יכולים להרשות לחבירו שלא יתחייב בתשלומין על היוזק החבלה ושפיר פריך הגמרא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, אף שאסור לחבול בחבירו גם ברשותו לבקשתו.

ויש לחקור ביסוד האיסור של חבלה גם כאשר הנחבל נותן לו רשות על כך כמו שביארנו, אם האיסור הוא משום דאין אדם רשאי לחבול בעצמו, ואין לו רשות על גופו שירשה ויתן רשות לאחר, דבר שהוא בעצמו אסור כנ"ל. או שהאיסור דלא יוסיף להכותו כולל כל גוונא בין ברשות הנחבל ובין שלא ברשותו.

ולכן יש להסתפק בבן נח שגם הוא מצוה שלא יחבול חבירו או ישראל. ואזהרתו הוא משום שנצטווה על „דינים“ ואיסור חבלה בכלל כמו שכתב בחידושי סנהדרין המיוחסים להר"ן (דף נח), „דמדין גזל מייתנין לה דמה לי חבל בגופיה מה לי חבל בממונו“, מה הדין אם הנחבל מרשה לחבירו הבן נח שיחבול בו אם הוא מוותר על כך, וזה תלוי בחקירתנו הקודמת דאם הא דאסור לחבול בחבירו אף כאשר הנחבל מרשהו על כך הוא משום דאין לנחבל רשות על גופו שיוכל להרשות לחבול בו, זה שייך גם בבן נח החובל. שאף אם נתנו לו רשות עדיין איסורו במקומו עומד, ומה לי אם מרשה לישראל לחבול בעצמו או שמרשה לבן נח, אבל אם נאמר דלכן אסור לחבול גם ברשות הנחבל משום שכך גדרו של איסור הלאו דלא יוסיף להכותו שהוא כולל כל גוונא בין ברשות הנחבל בין שלא ברשות. אם כן יש לומר דזה שייך בישראל שאזהרת איסורי החבלה הוא משום לא יוסיף להכותו, אבל בבן נח שאזהרתו הוא משום שנצטווה על הדינים שכשם שאסור לגזול מחבירו כך אסור לחבול בו וכמו שכתב הר"ן הג"ל אם כי יש לומר דכמו בדין גזל אין איסור אלא כשגזל שלא ברצון הנגזל, כך בחבלה אין האיסור אלא בחובל שלא ברצון הנחבל, דכך גדרו של דינים שעליהם נצטוו בני נח שלא להרע לאחרים נגד רצונם וכשנותנים לו רשות אין בן נח מצוה על כך (וכל שכן כאשר חבלה היא לטובת הנחבל והוא מבקש לעשות לו כן שאין כאן איסור לגבי בן נח).

ואף אם נחליט שכן הוא איסור חבלה בדיני בן נח, שהוא מעין איסור גזל, עדיין יש לדון לענין רציחה שבן נח מוזהר עליו, אם הוא מצווה על רצח כזה אשר הנרצח מבקש מהב"נ שיתרגנו לגאול אותו מסבלו, שישראל מוזהר על זה והוי רצח גמור וחייב מיתה על כך ואזהרת לא תרצח כולל ומקיף כל מיני רצח, גם רצח מתוך רחמים, אך לגבי בן נח יש לדון אם איסור רציחה הוא בכלל דינים שמצווה עליהם וכגזל וחבלה כנ"ל, שבהם אם נותנים לו לב"נ רשות אין כאן גזל ואין כאן חבלה, כמו גם לענין רציחה אם אזהרתו מגדר דינים, כאשר חבירו נותן לו רשות ומבקשו שירחם עליו וימחר מיתתו אין ב"נ מוזהר על רצח מעין זה, כמו בגזילה וחבלה, והיה נראה לומר לכאורה דרציחה ושפיכות דמים מצווה הבן נח בכל גוונא, ואין אזהרתו בכלל דינים אלא אזהרה מיוחדת היא הכוללת ומקיפה גם כשנותנים לו רשות, ואף כאשר הרצח הוא מתוך רחמים. אולם בחידושי הר"ן סנהדרין שם כתב להדיא שגם שפיכות דמים הוא בכלל דינים כחבלה, עד שמקשה שם למה מנו שפיכות דמים לחד ודינים לחד, עיי"ש.

ומעתה אנו עומדים על השגתי שבין מעשה הריגת שאול המלך למעשה דרבי חנינא בן תרדיון. דהלא הקלצטונירי בן נח היה ואף שמוזהר על שפיכות דמים הלא ביארנו שאזהרתו על שפיכות דמים הוא מגדר דינים, כמו שמוזהר על גזילה וחבלה, וכשם שבגזילה אם הנגזל מודיע לו מראש שמרשה לו לקחת ממנו אין זה גזל, כן אם הנחבל מרשה לחבול בו אין על הבן נח איסור חבלה. אף שישראל מוזהר גם באופן זה שלא יחבול, וכן לענין שפיכות דמים במקום שהנרצח מטרפר ביסורי מות ומבקש להקל ממנו כאביו ולקרב את מיתתו, כנ"ל. חלוק בזה דיני ישראל מדיני בן נח, שישראל נהרג גם על רצח מתוך רחמים, ואילו בן נח אינו מוזהר על כך. ולזאת הקלצטונירי כאשר שאל את רבי חנינא בן תרדיון אם הוא ירבה בשלהבת, ויטול הספוגין של צמר מעל לבו אם יזכה לחיי עולם הבא, הבטיח לו רבי חנינא בן תרדיון ואף גשבע לו כי הלא הקלצטונירי הבן נח אינו מצווה על שפיכות דמים כאשר הם לטובת ולהקלת הנהרג ונעשים לפי עתירתו ובקשתו, מתוך מה שבה כנה וטהורה לטובתו ולבקשתו של רבי חנינא בן תרדיון, אבל רבי חנינא בן תרדיון עצמו אסור היה לו לקרב את מיתת עצמו כדין מאבד את עצמו לדעת, וכרצח יחשב כי לגבי ישראל לא הותרה רציחה להקלת הכאבים, וההורג את הגוסס חייב מיתה וכן אסור לגוסס עצמו לגרום לכך שימות מהרה וזה בכלל האזהרה דלא תרצח לא תרצח, כנ"ל.

ומכאן תשובה על דין מות שדוד דן לגר העמלקי בהריגתו את שאול המלך, כי הוא העמלקי גר צדק היה כמו שכתב הרמב"ם פי"ח מסנהדרין ה"ו ולכן על אף ששאל בקש זאת ממנו, וגם ראה כי אחוזו השבץ ועשה מה שעשה מתוך רחמים ולטובתו של הנרצח, בכל זאת רוצח הוא, שופך דמים הוא, כי זה גדר הרציחה שישראל מצווים עליו, ומשום כך לא אבה נושא כליו של שאול לשלוח בו יד על אף בקשתו הנמרצת של שאול המלך, "כי ירא מאד" מאיסור שפיכות דמים החמור.

ומה שיש לשאול על שאול שאמר לנושא כליו, "שלף חרבך ודקרני בה פן יבואו הערלים האלה והתעללו בי" והלא נושא כליו ישראל כשר היה כי כל המשימות שבישראל אינו אלא מקרב אחיך ולא תוכל לשים עליך איש נכרי. ואיך טעה אליו שאול המלך להיות רוצח ולהכותו נפש.

ועוד זאת יש לבאר התנתגותו של שאול המלך שהפיל עצמו על הרבו ולא חשש מאיסור איבוד לדעת וכמו שאמר באותו מצב רבי חנינא בן תרדיון „מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול הוא בעצמו“.

תשובה לשאלות אלו אנו מוצאים במדרש רבה (בראשית לד) „אך את דמכם לנפשתיכם אדרוש — אך להביא את החונק עצמו, יכול כשאול תלמוד לומר אך“ הרי שחזו"ל קבעו כי שאול המלך אינו ח"ו בכלל מאבד עצמו לדעת, ופירשו רבותינו בעלי התוספות בפירושם על התורה שם: „אם הוא ירא שלא יוכל בעצמו לעמוד בנסיון ח"ל אך, כי בשעת השמד יכול למסור נפשו למיתה ולהרוג עצמו. וכן בשאול בן קיש שאמר לערו שלף חרבך ודקרני בה“.

מבואר מדבריהם ששאול המלך עשה מה שעשה מפני שהיה מתירא שהפלשתים יעבירוהו על דת. ובמצב כזה היה רשאי להציע לנושא כליו לשלוף חרב וידקור אותו, ולא היה בזה חשש איבוד לדעת ולא רציחה הואיל והדבר נעשה כדי להצילו שלא יעבירוהו על הדת. וכן מפורש בדברי בעלי התוספות שם שמסיימים: „ומכאן מביאין ראיה אותן ששוחטין התינוק בשעת הגזירה“ (עיין בדק הבית למרן הב"י יו"ד סי' קנו).

והדברים מבוארים ומדוייקים בפסוקים שם. כי בשמואל-א לא, נאמר: „ויאמר שאול לנושא כליו שלף חרבך ודקרני בה פן יבואו הערלים האלה ודקרני והתעללו בי“, הרי שהביע נימוקו מפני חשש שהערלים (הפלשתים) ידקרוהו והתעללו בו יתכן שכוונתו היתה שיאנסוהו לעבור על דת כדברי בעלי התוספות הג"ל, שבאופן זה מותר. אבל שאול לא עימק את בקשתו מפני שהוא סובל מכאובים כדברי הנער הגר העמלקי שאמר לדוד ששאול אמר לו „עמד נא עלי ומתני כי אחזני השבץ“ שכאילו ח"ו בקשתו היתה לגאול אותו מסבל השבץ זה לא היה נכון, והנער בדה לו זה מלבו, כי שאול לא היה מבקש להמיתו מפני נימוק זה, כי הוא נגד ההלכה, כי גם במצב של סבל אסור לאבד את עצמו לדעת (כמו שאמר רבי חנינא בן תרדיון) וכן אסור לאחרים להורגו מתוך רחמים, כי גם זה רצח הוא כמו שביארנו אבל הואיל והנער הגר העמלקי הצהיר כן לפני דוד דן אותו דוד למיתה, „כי פיך ענה בך“ לפי דבריו מגיע לו מיתה על שהרג את שאול על אף שעשה כן מתוך רחמים.

בסיכום:

- א. אסור לחבול בחבירו אף כאשר הוא מבקש ממנו זאת.
- ב. אסור לקרב מיתתו אף כאשר הוא מפרטר בכאביו ויטוריו, והמיתה תגאול אותו מסבלו הרב, ואף אם עשה כן מתוך רחמים רוצח הוא.
- ג. ואין צריך לומר כאשר החולה מתנגד לפעולה שיקרב את מיתתו, ורוצה להמשיך בחיים על אף סבלו, המקרב מיתתו הרי זה רוצח, הגוזל את נפשו.
- ד. אף אם החולה מבקש שיקרבו את מיתתו להקלת סבלו, גם באופן זה נקרא רצח והעושה כן חייב מיתה.
- ה. גם החולה בעצמו אסור לו לגרום קירוב מיתתו כאשר סקע בו כח הסבל ואם עשה כן הרי זה עובר על אזהרת לא תרצח לא תרצח.
- ו. גם גוי מצווה על שפיכות דמים וההורג חולה לגאול אותו מסבלו גם

זה שפיכות דמים, כאשר החולה רוצה להמשיך בחיים, והעובר על זה הרי הוא רוצה הגזול את נפשו.

ז. אם החולה מבקש ממנו לגאול אותו מיסוריו, יתכן שבן נח אינו מצווה על כך אם כל כוונתו כנים וטהורים ועושה מתוך רחמים וחמלה, כרצונו של החולה.

עמדנו על השוני שבמשפטים בין ישראל לעמים בפרטים אחדים. ויצויין שבשני מישורים חלוקים ושונים משפטי ישראל ממשפטיהם. גם במצוות שהם מצווים עליהם מה' כשבע מצוות אינם דומים למצוות שנצטוו ישראל בתורת משה בכלליהם ובפרטיהם. לדוגמא הם נהרגים בהודאת עצמם ועל פי עד אחד (עיין רמב"ם פ"ט מהלכות מלכים) ובמה שנצטוו על הדינים נחלקו בזה רבותינו הראשונים, לדעת הרמב"ן בנמוקיו (פרשת וישלח) נצטוו לדון כמשפט ישראל, וזה דלא כשיטת הרמב"ם שהזכרנו, ע"ש. הרמב"א בתשובותיו סימן י אחרי שמביא סוגית הגמ' בסנהדרין גו ב, מפרש את הלימודים שדרשו לחייב בן נח על הדינים וכתב שם בזה הלשון: כי הוא ברור כשמש בצדדים כי רבי יוחנן הלומד דינים מויצו סובר שבן נח אינו מצווה רק לשמור המנהג המדיני ולדון בין איש ובין אחיו ובין גרו משפט ישר. אבל אינו בדרך דיני ישראל שמסרם לנו משה מסיני רק הוא חוק צימוסי וכו' ורבי יצחק רוח אחרת עמו ולימד דינים מאלהים בג"ש דונקרב בעל הבית וכו' כלומר שסובר שדיני בן נח הן אותן דינים שנצטוו ישראל בסיני וכו' ע"ש וראה בספר מרגליות הים להגאון רבי ראובן בר' משה מרגליות זצ"ל שם.

וכאמור מצווים הם לחוקק חוקים נימוסים משפטים ישרים וצודקים, וכאשר מלך או מנהיג או מועצת מדינה, מחוקקת חוקים הנוגדים לצדק ויושר, משפטים אכזריים משוללי מוסר, הרי זה הפשע הגדול ביותר המסכן את האנושיות כולה. וכשאנו מעיינים במעשי סדום ועמורה ועונשם הכבד נשאלת השאלה מה חטאתם כי גדלה ומה צעקתה, וכי משום שלא החזיקו יד עני ואביון מגיע להם עונש כעיר הנדחת להרוג כולם אנשים נשים וטף, וכל הערים האלה הושחתו, גפרית ומלח שרפה כל ארצה, וכי משום שלא קיימו מצוות צדקה מגיע עונש כזה.

אכן הוא הדבר אשר אמרנו, עונשם היה על חוקקם חוקי און, משפטי רשע, להתאכזר על עניים ואורחים וקבעו חוק שהעובר על חוקי רשע אלו, וירחם על עני יכניס אורח דמו בראשו, עבריין הוא, פושע הוא, והענישו לעובר על חוקי רשע בעונשים אכזריים (כמפורש במדרש על בתו של לוט).

ואין צורך להרחיק לכת לדורות קדומים. בתקופתנו אנו, בתקופת הקידמה והציביליזציה כביכול נקבעו חוקי נירנברג. התאספו משפטנים אנשי מדע ובשם התרבות חקקו חוקי רשע להשמיד באכזריות כחיתי טרף וכאילו מתוך רחמים וחמלה על „יצורים" אלו — לא תשכת, אות הרצח לא יסור מעל מצחם ולא ימחק לעולם.

ואחרי דור המבול מדם קם דור הפלגה שכאילו מתוך אידיאלים נשגבים אמרו לבנות מגדל אשר ראשו יגיע השמים, מגדל האו"מ, והנה מקום המשפט שם הרשע החלטות שמקורם בהשחתת המידות ורשעות.

חכינו, ציפינו, שנות אלפיים לשיבת בנים לגבולם, ובחסידי ה' זכינו לימים גדולים. קיבוץ גלויות באופן חלקי שחרור עול גלויות, הקמת המדינה, קוינו לתחית

הרב שמואל ברוך ורנר : רצח מתוך רחמים לאור ההלכה

רוח ישראל, הערכים המקודשים, שמשפטי תורתנו הקדושה ישלוט במדינה, ומה גדולה האכזבה אשר אנו שעלינו אמרו הגויים מי גר גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים, אנו מחקים משפטי העמים זכמקולקלים שבהם, מחוקקים משפטים נגד התורה ומוסר היהדות. כמה מעליב ומכאיב הצעת החוק של הפסקת הריון, שפירושו מרשים רצח עוברים, שפיכות דמים לשם הטבת והקלת מצב הרוצח, כמה אכזריות טמון בחוק זה.

בחושך זה האופף אותנו מאיר ניצוץ אור ממשפטי התורה בסמכות שניתנה לבתי הדין הרבניים. לצערינו בשטח קטן במידה מצומצמת, אבל יש לראות בזה שלב חשוב של התחלת שלטון משפטי תורתנו הקדושה בציון.
ציון במשפט תפדה, מפרש הטור (בח"מ ס"א) שבזכות המשפט, ציון תפדה, והשיבה שופטיך כבראשונה, אמן.

123456789

נודב איזה סכום חשוב לצדקה לשמו ולזכרו של התינוק וחרות על לוח זכרון, כה"ג שנעשה שלא בכוונה ולהציל רבים, יצא חובתו שאין מחמירים כשהכוונה להצלה בתיקוני תשובה, ובפרט לפי הסברה שהבאנו לעיל שדינו כרודף והיה מותר בשעתו להורגו.

סימן שסה

שאלה: אישור רפואי ל"המתת חסד" בחולה שאינו – יהודי

נשאלתי ביוהנסבורג מרופא ירא שמים מנהל בית חולים לנכרים לבד, ונמצא שם עכו"ם חשוך מרפא שמתפתל ביסורים, ואין לו אלא חיי שעה, והוא וכן קרוביו דורשים להתחסד עמו ולהמיתו בסמים, והרופאים הסכימו, רק זקוקים לחתימת המנהל על מצבו שמאשר את הדברים ואז יבצעו הפעולה להמיתו, והמנהל שהוא ירא שמים מפקפק אף שהחולה עכו"ם ומותר לפי דיניהם שמה המתת "חסד", הלוא ע"פ דין תורה בן נח אסור לו להרוג עכו"ם אפילו טרפה, וחייב על כך מיתה וכמבואר ברמב"ם פ"ט דמלכים ה"ד, ואם אסור לעכו"ם בודאי אסור לישראל לעשות כן דמי איכא מידי שלעכו"ם אסור ולישראל שרי (חולין לג.), וא"כ אסור לו גם לגרום הריגת עכו"ם, ועוד הלוא מכשיל הרופאים עכו"ם לעבור על מצות בני נח, ולהכשיל אסור לבן נח כמו אבר מן החי שאסור מה"ת להאכיל לעכו"ם מדין לפני עור וכמבואר בע"ז (ו:), ולדבריו כל זמן שאינו חותם לא יבצעו הפעולה, רק לדבריו אם יתעקש עלול להזיק לו בסכוייו להתקדם במעמדו, רק רוצה לשמוע, ומוכן ומזומן לקיים דין תורה.

ועובדא שמעתי אצל מרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) שנתבקש בראש השנה לבוא מיד לבית הסוהר בפקודת הממשלה שעומדים להרוג יהודי רוצח וניתן לו זכות להתודות בטרם הריגתו לפני רב העיר, והשלטונות דחקו מאד למרן זצ"ל שיבוא מיד, אבל דעתו היה דכיון דעל ידי שבא הוא מחיש וגורם מיתתו צריך מסירות נפש לא לבוא, ודחה אותם בלך ושוב לך ושוב, ובשום אופן לא רצה להופיע, עד שבדרך נס ממש נדחה מיתתו, וכעין זה הרופא שלפנינו שואל האם עכ"פ מחוייב לדחות לא לגרום רצח או אינו מחוייב כיון שבדיניהם מותר, ואני נמצא

חזית, שרק במיתתו יכולים להציל, והוא בלאו הכי ימות, שפיר כה"ג כיון שהוא הרודף, כה"ג ראוי להורגו ויציל בזה כולם שבלא זה כולם וכולל התינוק ימותו, וכה"ג שפיר הורגין התינוק כרודף, ולא אמרינן מאי חזית, רק כיון שהוא הגורם, ורודף ובלאו הכי ימות, שפיר מותר להורגו. [ועיין בביאור הגר"א בחו"מ סי' תכ"ה ס"ק י"א דמוכח דדין רודף הוא אף כשאין מכוין לסכן יעו"ש].

ונראה עוד שבחידושי הגר"ח מבריסק זצ"ל מפרש, שכרודף ההיתר להורגו מפני שני טעמים, ראשית להציל הנרדף, וגם כעונש לרודף, ומשמיא קא רדפו ליה מפקיע דין עונש, אבל נשאר דין הצלה, רק לזה אמרינן נפש האמא עדיף, אבל ביצא ראשו גם בגדר הצלה אין מצילין בנפש מול נפש, ומאי אולמא דהאי מהאי, וע"כ שב ואל תעשה, אבל בנידון דידן אין חיוב מטעם הצלה, שבלאו הכי הוא ימות ועוד הצלה דרבים עדיפא, וע"כ מותר להורגו כי הוא רודף ואין בזה דין הצלה.

וביותר כפי שהבנתי, החונק לא עלה על דעתו שייחנק, ונתכוין למצוה להציל את הרבים שלא יתגלו ואונס הוא ופטור, ועיין סמ"ע ח"מ ר"ס תכ"ו בשם הירושלמי שחייב להכניס עצמו לסכנה להציל חבירו, ואף אי נימא כהאור שמח בפ"ז דרוצח ה"ח שאין אדם חייב להסתכן להציל חבירו ואפילו להצלת כל ישראל, מ"מ היכא שבלאו הכי ימות בודאי מצוה למסור עצמו לספק סכנה כשבזה יציל אחרים, (ודברי האו"ש תמוהין שמפרש ברוצח בעיר מקלט, שאם יצא אפילו להציל כל ישראל, התיר דמו שאין עליו בזה חיוב, ותמהני דאם כל ישראל בסכנה וודאי בשביל דין גלות שעליו נדחה דין גלות להצלתם וכ"ש שגם הוא בסכנה ומותר לו לצאת להצלתו, והרמב"ם מייירי כשיוצא להצלת כל ישראל אף דאפשר באחר בזה התיר דמו, אבל כשאין אחר פשיטא שיוצא להצלת כל ישראל. שו"מ בכלי חמדה פ"י מסעי שתמה טובא על האו"ש).

ומיהו לב השואל נוקף שהדבר ספק אם באמת התינוק סיכן אותם, אחרי שסתמו פיו, רק אימה ופחד נפל בהם וסתמו פיו בחזקה עד שנהרג, ועיקר השאלה שעכשיו נראה לו שכל הפחד היה שוא ובחנם הרג נפש מישראל, וע"כ נפשו בשאלתו אם צריך תיקוני תשובה ואיזה תיקונים צריך, ונראה שאם

אפילו שוכר אחרים ודינו מסור לשמים, וראוי לו למנוע כאן השחתת צלם אלקים אף שהעכו"ם מוכן לכך כשהוא הגורם המכריע.

אמנם מאידך בדברינו לעיל נמצא טעם להתיר, מאחר שלפני דיניהם שמה אין איסור המתת חסד, רק אנו מדין תורה אסור לנו לגרום מיתתו, הלוא העכו"ם התולה אינו שומר ז' מצות ועובר באיסור עבודה זרה כשמאמין בדתו וחייב מיתה, והתוס' בע"ז (סד: ד"ה איזהו) תמהו למה בעכו"ם לא מעלין ולא מורידין הלוא חייב מיתה, ותירצו שאין חיוב מיתה כל זמן שלא דנהו, ונראה דמהאי טעמא אמנם אין חיוב מיתה, והיינו לעשות מעשה ולהרגו, אבל כשרצונו בכך ומגיע לו חיוב מיתה שהוא כעובד ע"ז ודאי מותר, שהלוא בלאו הכי חייב מדין תורה ולא נקרא הישראל רוצח.

ובעיקר הדין בעכו"ם שבזמנינו אם דינם כעובדי ע"ז כבר דנו בזה הפוסקים, כיון שבעכו"ם אין חיוב אמונה רק לא לעבוד ע"ז ואין הם מצווים לכמה פוסקים על השיתוף (עיין ברמ"א ס"ס קנ"ו), אבל האחרונים והנוכ"י ועוד העלו שאף הם מצווים על השיתוף וממילא עוברים הם על ז' מצוות, וכל שכן אלו כאן בדרום אפריקא באמונתם הטפילה, אין אנו מחוייבין למנוע לעכו"ם לבצע, שדינם כעובדי ע"ז ואין חיוב למנוע להורגם כשרצונם בכך שמתייסרים. (ובמק"א הבאתי שהנצרות איננה רק שיתוף, רק מגשמים אלקינו ית"ש בתוארים עם בן ואמא וכדומה, ולכן גרע ודינם שוה לכל עכו"ם).

וביותר אני מצדד בעיקר איסור שופך דם האדם שזהו השורש לאיסור רציחה בעכו"ם, שיסודה כששופך דם סתם והיינו באכזריות כעין שפיקות דמים דרציחה, ומאבד עצמו לדעת אם אסור בעכו"ם וכמבואר בפרשת נח היינו מפני שזהו זלזול בצלם אלקים שגם עכו"ם מוזהר על זה, אבל כשכוונתו לטובה להציל חולה הנוטה למות מיסורים כמוות כאן המכונה "המתת חסד" לא נכלל עכו"ם באסור זה, ומתיישב בזה מה שמצדדים בתוס' בסנהדרין (נט. ד"ה מי איכא מידי) שגם בעכו"ם שרינן להרוג עובר כדי להציל האם, אף שבעכו"ם חייבין מיתה על הריגת עובר ואין דוחין נפש בשביל נפש, והיינו משום שכאשר שכונתו להציל לא נקרא רציחה בעכו"ם. ומצינו כעין זה בחזון איש (סנהדרין

כאן כאומן בלי כלים, שאין לי ספרים לעיין בהם, רק אען ואומר חלקי, ומה' אבקש שלא אכשל בדבר הלכה, וההכרעה מסורה לבעלי הוראה לבד.

והנה האיסור לישראל להרוג עכו"ם הוא חמור מאד, ומקורו מפסוק שופך דם האדם באדם דמו יישפך, ו"האדם" היינו אפילו עכו"ם וכמבואר בתוס' יבמות סא. (ד"ה ואין העכו"ם קרויים אדם), רק דרשינן וכי יזיד איש על רעהו שאין בעכו"ם חיוב מיתה, ולכן אין בזה חומר רציחה, וכן מפורש בכ"מ פ"ב דרוצח (הלכה י"א) שחייבין מיתה בידי שמים על רציחת עכו"ם, וכן ב"משך חכמה" על התורה פרשת משפטים שיש בזה איסור תורה, ואף שבמנ"ח (ריש מצוה ל"ד) פשיטא ליה דהמכילתא שמביא הכ"מ שדינו מסור לשמים וחייב מיתה בידי שמים על הריגת עכו"ם מיירי בגר תושב דוקא, ולא שייך בזמן הזה שאין דין גר תושב, דבריו תמוהין, שמלבד שהמכילתא משמע דמיירי בגוי, שבעיקר האיסור שופך דם האדם באדם לפני מתן תורה כל באי עולם בכלל שזהו בכלל איסורי בן נח, ובמתן תורה מבואר במכילתא שהקילה תורה בעונשו לישראל, אבל האיסור בגוי קיים ודינו מסור לשמים, ואם כן האיסור בכל גוי ולא רק לגר תושב.

ובמנ"ח שם פשיטא ליה עוד דכיון דשורש האיסור לאבד עצמו לדעת הוא מקרא דשופך דם האדם שלא נשנית, אין איסור לעכו"ם לאבד עצמו לדעת לשפוך דם עצמו, והיינו לשיטתו שאין איסור רציחה ממתן תורה בעכו"ם מפסוק זה, אבל לדברינו שיש האיסור ונתמעטו רק לעונש בידי אדם, האיסור כבן נח גם לרצוח עצמו, ובצלם אלקים עשה את האדם כולל העכו"ם ואין לו רשות להשחיתו.

ולפי זה לדברי המנ"ח יש כאן פתח להתיר, שמצד הישראל אין איסור להרוג עכו"ם כשאינו גר תושב, ומצד העכו"ם שמוזהר לא להרוג עכו"ם אחר, אפשר דמאחר שיותר לו לשפוך דם עצמו, ע"כ מפרשינן דבעכו"ם גדר האיסור הוא כגזל דנפשות שלוקח ממנו נשמתו, וברצונו מותר גם לאחר, ועיין במושב זקנים על התורה (ט - ה) דנראה כן.

אמנם דבריו תמוהין, שהאיסור על ישראל שלא להרוג כל עכו"ם וכמ"ש לעיל, ואם כן מסבא אף אם רק גורם רציחה אסור וכמבואר ברמב"ם (פ"ב דרוצח ה"ג) דשופך דם האדם עוברים

וכמבואר ברמב"ם (פ"ה דעבודת יוה"כ הלכה י"ח) ובשאר ראשונים לא מצינו שחייבין בעכו"ם על טריפה, וכאן הוא חולה בסרטן ונעשה טריפה, אין בעכו"ם איסור להורגו אלא לרמב"ם שחידש כן וצע"ג. (ועיין רמ"א ס"ס של"ד ביו"ד שנהגו להקל לא למחות בעוברי עבירה כשיש לחוש שיעמדו על גופינו ומאדינו, כאן להפריע לרופאים לבצע זממם במקום שיפסיד פרנסתו אינו מוכח כלל).

ואף דמצינו דשאל המלך שהרגו גוי גר עמלקי (שלא היה לו דין גר צדק כדאיתא במכילתא) ע"פ בקשת שאול שפחד מיסורים נוראים, והגוי נענש עליו על ידי דוד המלך וכמבואר בשמואל (א – ט"ו) שהרגו על כך, ומשמע שאסור לב"נ להרוג אפילו מתכוין לטובתו, יש לחלק דשם הרג ישראל ולכן אסור כדיני ישראל אבל לעכו"ם יש לומר דמותר, והטעם שבישראל הקב"ה מקפיד על חיי יהודי אפילו רגע, ובעכו"ם התורה מקפידה על הזלזול בצלם אלקים, ולכן כה"ג שרי, ומאידיך גיסא יש להחמיר שבעכו"ם אפילו הרג טרפה חייב וכמבואר ברמב"ם פ"ט דמלכים (ה"ד), ובמק"א הסברנו בשם מרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) שבישראל טרפה הוי שפיכות דמים ממש ומ"מ אינו נהרג, ובעכו"ם כה"ג נהרג, ולדברינו יש בזה הסבר, דעכו"ם שנהרג על הזלזול בצלם אלקים, חייב גם על טרפה שאכזריות להורגו, אבל בישראל שחיובו על חייו שסילקו, בטרפה דחייו פורתא אין חיוב.

ולפי זה לכאורה יש להתיר לו לחתום, ויש להוסיף עוד סניף לההיתר שאינו רק מאשר מצב החולה שמעכשיו תלוי ברצון קרוביו, והוא רק כהסרת מונע, ובזה אינו מוכח שיש איסור לפני עור, דיש לצדד דאם אחד מונע עכו"ם מעבירה והוא מסלק העכו"ם מלפניו שאינו בכלל "לא תתן מכשול" כיון שהוא ע"ד הסרת המונע וצ"ב, ואכמ"ל. וכן יש לצרף מה שהרמב"ם לא הביא הברייתא באבר מן החי שאסור להכשיל עכו"ם, ולכן בנידון שלפנינו דעתי להורות לו בזה היתר וכמש"נ, אבל ההכרעה מסורה לגדולי הוראה דוקא כמ"ש, ושמעתי שחכ"א כתב תשובה לאסור וצ"ב.

וכל זה מפני שלדבריו חוק המדינה להתיר, ואי אפשר לאחלופי בישראל, שהבית חולים הוא רק לעכו"ם (שחורים). אבל בבית חולים שמטפלים

כ"ה) בירה חץ או פצצה שיהרוג כמה אנשים ומטהו לצד אחר שרק איש אחד ייהרג, מצדד להתיר, ולא דמי לתנו לנו אחד שאסור אפילו יהרגו כולם שכאן המעשה גופא הצלה ע"ש היטב ולא נקרא שפיכות דמים דרצח, ובעכו"ם נראה גדר האסור שפיכות דמים דרצח כפשוטו.

ותתיישב בזה קושיית הגאון "חלקת יואב" היאך דנו תמר למיתה כשהיתה מעוברת, והלוא הר"ן בפ"ג דחולין מפרש הטעם שהורגים אשה מעוברת בבית דין ואין חוששין לולד דהוא משום דהריגת העובר לא נקרא רצח, ואם כן לפני מתן תורה שדינם כבני נח שחייבין מוות גם על הריגת עובר, היה אסור להרוג את תמר מפני העובר והיאך רצו להרוג אותה והניח בקושיא, ולפי דברינו כיון שאין הכוונה להתאכזר ברצח, אלא שהורגין האם וממילא ולדה עמה כה"ג אין אסור בבן נח או לפני מתן תורה וצ"ב.

ויש להעיר ולתמוה על דברי מהרי"ט שדן בענין להתעסק להפיל עובר בגויה, שבמקום אחד (צ"ט) נראה שמיקל מאד אף בישראלית, ובמק"א (צ"ז) הוא גופא מחמיר, ויש הרבה תמיהות בזה בדברי מהרי"ט, רק ברור כשמש לדין שאיסור חמור בישראל להרוג עובר, ואין היתר כשאין סכנה לאם, משא"כ בבן נח דשורש האיסור שפיכות דמים, יש לקיים דברינו דהיינו דוקא שפיכות דמים כמשמעו, אבל כשהכוונה טובה ולא מתכוון לרצוח אין בזה איסור תורה, והוא הדין בהמתת חסד שנעשה בכוונה טובה, וע"פ בקשת הנרצח כדי שלא יתמשכו יסורי החולי הממית יש לומר דלא נקרא שופך דם כשהוא טרפה ועומד למות ואין איסור תורה.

ולמעשה צידדתי למנהל לחתום, שאם לא יחתום לדבריו יסלקו אותו ויאבד פרנסתו, ונראה להתיר שמצידו אין בזה איסור לגרום מיתה לעכו"ם כיון שמדינא הגוי חייב מיתה, ומצד לפני עור שמכשיל העכו"ם שמוזהר, האיסור לעכו"ם רפיא טובא, ראשית מסברא לא נקרא לעכו"ם "שופך דם" כפשוטו, כיון שנעשה לטובתו וברצונו וכמ"ש, ואין יסוד ברור לאסור, וכ"ש שהוא טרפה שדברי הרמב"ם שחייבין ע"ז מיתה הם חידוש ואין להם יסוד בש"ס, דיש לומר שדוקא עובר חייבין עליו כיון שעומד לחיות, אבל טרפה לא נקרא חי שחיותו זוטא

ולא על גופו וכ"ש על חייו. וא"כ אף שרוצה לוותר על חייה, אינה בעלים על כך, וכבר העירו בזה. ואף אם נאמר שבמאבד עצמו לדעת הדין כהמנ"ח, ולא מטעמו דהיינו מדין אבדה מדעת, אלא משום שהתיר עצמו למיתה, ובזה גופא הוא כמומר שאין חייבין להצילו ואין מעלין אותו, אבל כאן אינה מומרת, רק חיי צער וסבל דוחקים אותה שאין יכולה לסבול, ואף שצריך ע"פ תורה לסבול הכל לזכות אפילו למצוה אחת, מ"מ לא נימא עלה שהיא מומרת כיון שאינה עוברת בשאט נפש וממילא מחויבין להצילה, וכבר הביאו האחרונים מתשובות מהר"ם סי' ל"ט (פראג) בטובע בנהר והיה צווח אל תצילוני שמצילין אותו וחוזרים ומוציאים ממנו הממון עבור זה, ועיין בברכ"י סי' ש"א.

הן אמת שהאחרונים מחלקים במתרפא באיסור הנאה שמבואר ברמב"ם פ"ה דיסודי התורה (ה"ו) שאם נתרפא במקום פיקוח נפש באיסור ע"ז עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו, ובכפאו עכו"ם בג' עבירות ולא עמד בנסיון פוסק שאין נענשים. ובאור שמח וצפנת פענח מחלקים, שאם כפאו העכו"ם ועשה נגד רצונו, אף שעבר בזה שנשמע לו, מ"מ כיון שלא עשה ברצונו רק בכפיה נגד רצונו נקרא אונס ופטור, אבל במתרפאין שעושה ברצונו שרוצה להתרפאות רק כוונתו לשם הצלה והתורה אסרה לא חשיב אונס ולכן חייב, אמנם כבר דחו האחרונים חילוק זה שבגמ' כתובות (מ"א:) איתא שיצרה אנסה פטורה גם ממיתה וכמבואר ברמב"ם פ"א דאיסורי ביאה דאפילו אומרת שרוצה, כיון שהסיבה לרצונה הוא האונס פטורה. וגם כאן אף שבמתרפאין רוצה, נקרא אונס שהסיבה לרצונו הוא המחלה ופחד מיתה, ולכן חילקו האחרונים דהרמב"ם לא נתכוין במתרפאין שעונשין אותו שחייב מיתה או מלקות, רק עונשין איזה עונש הראוי לו משום שלא עמד ביצרו, אבל גוף העבירה לא עבר דחשוב אונס ולא מקבל מיתה או מלקות. וכן שמעתי שהגר"ח מבריסק וצ"ל פשיטא ליה ברמב"ם דעונשין במתרפאין כמ"ש שאין ר"ל עונש הלאו במלקות או מיתה מהטעם שביארנו, והרמב"ם נתכוין שעונשין אותו כפי הראוי לו, שבחולה היה יכול לעמוד נגד פתוי זה, אבל אינו כעובר עבירה במזיד שמקבל עונש החטא גופא, דלא כדברי הגאונים "אור שמח" ו"צפנת פענח" הנ"ל.

ביהודים וגויים, יש לצדד שאין לתת יד לבצע המתת חסד אף לעכו"ם, שעלולים פעם להוכיח ממעשיו לעשות כן גם ביהודים, ואצלינו זהו עון רצח ממש, מלבד שיש חילול השם בזה, וכ"ש בבתי חולים שבעיקרם הם של יהודים בודאי אין להסכים להמתת חסד לעכו"ם חולה השוהה שם אף שמתעקשים שרצונם בכך, חייבים לידע שאצלינו הדבר אסור בהחלט.

סימן שסו

שאלה: עד כמה החיוב להציל חולה אפילו לחיי שעה ובספק ונגד רצונו

נשאלתי כאן ביוהנסבורג באשה חולנית מאד, ולדברי הרופאים אין שום סיכוי על פי דרכי הטבע שתחיה כלל בלא תרופות, אך לדעתם יש עצה בתרופות ורופאים ומכונות שיעלה כמאה אלף דאלאר, והיינו כל חסכוניותה, ויועיל רק כדי שתחי' עוד במטה ובסבל כג' חדשים ולא יותר, והיא מתעקשת שאינה מסכימה שיקחו מכספה והיינו כל ממונה, ושמי שלוקח לכך ממנה בלי רשותה הוא גולן, ובתה היחידה עם בעלה באו אלי ושאלו אם מחוייבים לגזול כספה, שנמצא אצלם, להחיותה עוד עד כג' חדשים עם יסורים נגד רצונה, או דכיון שאינו אלא לחיי שעה בצער, כשמוותרת, אין עליהם חיוב להצילה בעל כרחיה, ובפרט שאינו ברור כלל שאפילו בתוצאה הנ"ל יועיל להחיותה כלל, ודרשו תשובה מהירה שבלי הטיפול והתרופות עלולה ח"ו למות כל יום.

ועיינתי בהלכה זאת, ואעתיק כאן גם כן כמה וכמה חידושים בענין הצלת נפשות בכמה ענינים, ולכאורה מבואר במנ"ח (רל"ז) שאם אחד רוצה לאבד עצמו לדעת אין מחוייבין להצילו כלל, שהחיוב שנאמר והשבותו לו ליכא דהוי כאבדה מדעת שאין חיוב השבה, ומוכיח מסנהדרין (ע"ג.) שגם בלאו אינו מוזהר. ומסיים שזה ברור, וא"כ כאן ג"כ אם אינה רוצה שיחזירו לה גופה אין חיוב להצילה.

אמנם דבריו תמוהים שדוקא בממון שייך אבידה מדעת שאדם בעל הבית על ממונו, אבל גופו אינו שלו כלל לוותר עלה, ובב"ק (צ"ב.) מצינו שאינו יכול לומר קטע את ידי, שעל ממוז שלו יכול למחול

העתק מהמכתב ההוא שנמצא אצל הנטבע כשהוציא והוא מהמים והמכתב מכיר ר' אייזק קעניגסבערג שהוא כת"י גיסו הנטבע בעצמו, וז"ל בלשון דייטש ובגופן שלהם, "איך הייסע לעבל הארוואט פאן קרייץ ביא עדענבורג, מיין ווייב צילע געבארנע קעניגסבערג וואהנט אין קרייץ, דעם פינדער ביטטע איך ערגענבענסט מיך בעערדיגען צו לאססען איך בין איין יודע, ביטטע עס מיין ווייב מיטצוטהיילען, ווא איך בעערדיגט בין, זאללטען יודען אין דיזעם ארטע זיין, ביטטע נור אן דענען דען צעטל צו איבערגעבען. וויען דען 17 טען פעבר 839". ואח"כ נכתב בכתב יהדות בזה"ל, "איך הייס ליב הארוואט פאן צעהלים ביא עדענבורג, ביטטע דען פינדער עס מיין ווייב עט קינדער מיט צו טהיילען ווא איך בעערדיגט בין, זיא הייסט צווייעלה איינע טאכטער מר' עוזר קעניגסברג". והמכתב הזה היה מונח בתוך סידור תפלה קטן אחד, והסידורל היה כרוך בתכריך בבגד פשתן כמה פעמים עד שהיה תכריך עב וכרוך במשיחה וקשור, ומסתמא לא שייך חשש שאלה בבגדיו ושישכח דבר כזה בבגדיו:

עוד אשאל מכבוד אדמ"ו הגאון נ"י להורני בחסדו מה דינו של בנו היתום בר שנים עשרה שנה אם מחויב לומר קדיש או לא, כי בש"ע י"ד סי' שמ"ה [ס"א] לא נזכר רק שאין חולצין ואין קורעין ומספידין עליו, לדעת הרמב"ם [ה' אבל פ"א הי"א] אפי' קרוביו, ולדעת הרמב"ן [תורת האדם ריש ענין ההספד] והטור קרוביו מותרין, אך מאמירת קדיש לא זכרו מאומה. ואולי פשוט שאמירת קדיש בודאי משום יקרא דמתנא ומשום לזכות נשמתו ולא עבדינן ליה. או שייך בזה יקרא דחיי שלא יוכר הדבר בכל יום ויום [ש]היה מאבד עצמו לדעת. ועל כל הנ"ל אצפה לתשובת אדמ"ו הג' נ"י, וימחול נא על הטרחתו לעבדו ותלמידו המוכן לשרתו ולטובתו ודש"ת הק' הנ"ל:

סימן סח

שיל"ת פ"ב נגהו ליום ה' בטוב למכ"י תקצ"ט לפ"ק. שלום וכ"ט ל"ג ורב חביבי הרב המאה"ג החרוץ המפורסם שלשלת היחוס כמו"ה אלעזר סג"ל נ"י רב אב"ד בווען הבירה:

יקרת שני מכתביו הבאים זא"ז הגיעוני נידון היתר אשת ליב הארוואט עם גביות עדות. וזאת

ביא איהם איין צעטל געפונדען האבען, דעם איך צוואר ניכט זעלבסט געזעהן האב, ווארויף פאלגענדע ווארטען שטעהן, "איך הייס לעבל הארוואט, בין איזראעליט, לאשיר אין דער שפערל גאסע אים קאפעהויז, ווער מיך פינדען ווירד זאלל מיך בעערדיגען לאססען אלס איזראעליט", דאס זאלל זיינע אייגענע שריפט זיין":

ושוב העיד בפנינו ח"מ האלוף היקר כה' יוסף ליב ב"ה ישי פלאך מק"ק צעהלים בתורת עדות גמור באליו"ע בזה"ל "איך האב דען פערפלאססענען מיטוואך כ"ו ניסן תקצ"ט מיך אין היזיגען אללגעמיינען קראנקענהויז בעגעבען אום דען ליב הארוואט צו זעהן, אונד איך האב איהם ווירקליך גוט ערקאנט בצורת פניו דאס עס איזט ר' ליב הארוואט, אויך זיין שטירן אונד קאהל קאפף אויף דען פאדערן קאפף טהייל, האט זיך ווירקליך זא געפונדען וויא ער עס געהאבט האט, זיין האר וואר אויך שווארץ אונד זיין באקען בארט קליין אונד עטוואס גרויער, איבריגענס האבע איך זיינע קליידר אללע ערקאנט נעמליך זיין העמד מיט צייכען ל' ה', זיינע זאקען מיט צייכען ה' ה', דאן זיינע האזען דיא איך בעזאנדערס גוט קעננע, ווייל מיין זאהן דיא זעלבע געמאכט האט אונד שאן פארויס אללע צייכען דאפאן געזאגט האט, איך האט זיא אויך בטביעת עין געקאנט, זא אויך זיינע וועסטע איינע שווארץ טוכנע, ענדליך זיינען ברוינען פעלטץ דער צוואר זעהר צערריסען וואר, זיינע שטיפל ווארען אויך זא ריכטיג וויא מאן געזאגט האט, זיא ווארען בעזעטצט מאן זאלל אויך ביא איהם איין צעטל געפונדען האבן וואו איך צוואר ניכט זעלבסט געזעהן האבע ווארויף שטעהט, "איך הייס לעבל הארוואט, בין איזראעליט, לאשיר אין דער שפערלגאסע אים קאפעהויז, ווער מיך פינדען ווירד זאלל מיך בעערדיגען לאססען אלס איזראעליט", וועלכס ער זאלל אייגענהענדיג געשריבען האבען":

כל הנ"ל העידו העדים הנ"ל בפנינו ב"ד ח"מ בתורת עדות גמור באם לא יגיד ונשא עונו, ומה ששמענו כתבנו וחתמנו פה וויען הבירה יום א' אדר"ח אייר תקצ"ט ל':

הק' אלעזר הלוי איש הורוויץ.

הק' ברוך בינדל.

הק' חיים יצחק בדר"ת.

שנית את"ל להתיר האשה מכבלי עיגון עדיין יש ספק אם הבן יאמר קדיש אחריו הואיל ואיבד עצמו לדעת. והנה בהיתר העגונה יפה כתב מעלתו ורוב דבריו מכוונים להלכה להתירה לעלמא, ואבאר קצת בקיצור כי אין צורך להאריך כי כבר הלכו נמושות בהתירים הללו, ופלפלת כ"ש למאי חזי, ומ"מ א"א לבהמ"ד בלא חידוש, וממילא רוחא שמעתתא בעזה"י יהי ה' עמנו לכוון הלכה אל האמת:

גרסינן במס' שבועות מ"ו ע"א אר"נ האי מאן דנקיט נרגא בידיה ואמר איזיל ואקטיל דיקלא דפלניא ואשתכח דקטיל ושדי לא אמרינן דהוא קטליה אלמא עביד איניש דגזים ולא עביד ע"ש. ונ"ל מזה יצא לו למהרש"ל ז"ל מ"ש הב"ח בשמו בי"ד סי' שמ"ה ומייתי ליה ש"ך שם סק"ג דאפי' אמר ראו שאני עולה לגג ונופל ומת ולא ראוהו עולה, פי' ואח"כ מצאוהו מת, מ"מ כל שלא ראוהו עולה איננו בחזקת מאבד עצמו לדעת ע"ש, והיינו מטעם הנ"ל דעביד איניש דגזים ולא עביד. וע"כ נוראות נפלאותי על הגאון נב"י קמא חאה"ע סי' מ"ד דבעובדא דידיה רצה להתיר עגונה ע"י הוכיח תחלתו על סופו ע"ש, ותמוהים דבריו ע"כ לא אמרינן פ"ב דחולין ל"ט ע"ב אלא באומר כתבו גט ואח"כ נפל לפנינו מן הגג, אמרינן הוכיח סופו על תחלתו ותחלתו על סופו של עצמו, פי' שהוא עצמו אמר כתבו גט והוא עצמו נפל ומת, א"כ ב' המעשים שעשה הוא בעצמו מוכיחים זע"ז, אבל אם אמר כתבו גט ואח"כ נמצא אחד מת ולא ידענו שזה הוא, לא נאמר הוכיח תחלתו שאמר כתבו מוכיח על סופו של זה שנמצא מת ונאמר זה הוא, וכן אם אמר להדיא ראו שאני נופל ומת ואח"כ מצינו אחד מת, וכי נתיר אשתו של זה – אם אין כאן סימנים מובהקים – ונאמר הוכיח תחלתו של זה על סוף זה שנמצא שהוא, ישתקע הדבר ולא יאמר. וגדולה מזה סברת מהרש"ל הנ"ל כשאומר ראו שאני עולה לגג וכו' ושוב מצאוהו עצמו מת, כל שלא ראינוהו עלה נאמר גזים ולא עביד ומעצמו

מת. ודברי נב"י תמוהים ותלילה לסמוך על הנראה
: (א) :

וראייתי בספר הגאון מהר"מ מינין פנים חדשות, שכתב מי שהפיל עצמו למים שאל"ס יש להקל, דלמאי נישחש דלמא גלי אשפלוהו ויצא במקום רחוק, ז"א דהרי בשאט נפשו להפיל עצמו למים ומואס בחייו. גם בזה אני חוכך אע"ג דעשה כאשר זמם וי"ל תו לא חיישינן דנמלך, ויש סיוע לזה מתוס' חולין ל"ט ע"א ד"ה ריש לקיש ע"ש, מ"מ י"ל כיון שכבר נטבע והגיע לשערי מות נתחרט, וכשהשפילוהו גלי ים שמח לקראתם וערק ואזל לעלמא :

ועב"פ בנידון שלפנינו אע"ג דכתב ושנה ושילש שהולך לאבדון, ויש קיום המכירים כתיבת ידו בכתב ישראל, אשר אם בכי האי גוני היה כתוב בשטר פלוני מת בכתב ישראל מקוים היה מקום להתיר אשתו, כמבואר בטו"ש ע"י י"ז [סי"א], וברי"ף שלהי יבמות, ובפ' מי שאחזו [ע"א ע"א], מ"מ כיון שהוא עצמו בחייו כתב כל זאת נאמר גזים ולא עביד וערק לעלמא מפני נוגשיו (ושריו) [וצריו] :

אמנם יש כאן ב' עדים, דלרוב הפוסקים לא אמרי בדדמי, עיין רי"ף ורז"ה ומלחמות ה' ר"פ האשה שלום, והם הכירוהו בט"ע כל מלבושיו, ויש מהם בסימנים גם כן. ועוד כבר כתבתי במקום אחר, דאע"ג דחירוי וסומקי לא הוה אפי' סימן אמצעי, היינו כולם סומקי וכולם חירוי, אבל כשהוא מלובש כמה מלבושיו ומצאו מלבוש פלוני סומקי ופלוני חירוי ופלוני אוכמי צירוף המלבושים בצבעיהן הוה סימן. וכל זה נמצא בעדות העדים הללו. ולמהרי"ט בכל מלבושיו לא חיישינן לא לשאלה ולא חליפין להחליף כל מלבושיו הוא דבר בטל, וע"ש ח"ב בא"ע סס"י ל"ה יע"ש. ונלע"ד הכא יש לנו סניף גדול ביותר, כיון שעכ"פ הניח מכתב בארגז שהולך למות להודיע כן לאשתו ובניו, ועוד לקח עמו באמתחתו אשר לבש תכריך מכתב שכל המוצאו ידע שהוא פלוני ופלוני ושזו אשתו, והשתא אי ס"ד

מינין הקדמון, כינהו מרן פנים חדשות) ראה שם סי' כ"א ד"ה ועוד, ועיין שם.
(ד) וכ"כ לעיל שם ד"ה והנה אחד, וש"נ.
(ה) עיין לעיל סי' מ"ח ד"ה ועתה אומר, וש"נ.

(א) דברי הרב השואל נדפסו בספרו יד אלעזר (וינה - תר"ל) סי' כ"ז.
(ב) וכ"כ לעיל סי' נ"ו ד"ה ונבוא מן, וש"נ.
(ג) להג"מ משה מינין אב"ד אובן ישן (הספר מכונה בתואר משני "אפי זוטרי", וכנראה כדי לציינו לעומת שו"ת מהר"ם

גזם ולא עבד וחזר בו והני מלבושים שאל לאחרים או מכר או שללוהו, לא הוה ערק לעלמא, כיון שידע שבהמצא אותו כתב תטחון לאחר אשתו, ויותר אשת איש לעלמא, בוודאי היה עושה כל טצדקי או לחזור לביתו או ליתן ידיעה ע"י דואר או שום תחבולה שלא תצא מכשול על ידו, ע"כ ליכא למיחש לשאלה ומכירה וגניבה לכאורה:

ויצורף לזה הואיל ושני עדים שאינם אומרים מאומד וגם לא ראו הטביעה, אעפ"י שיצא קול שנמצא כתוב באגרת שהניח בארגז שמפני נושיו נוטל חייו מן העולם, מ"מ אזני שמעו אז מהרבה מרבית אנשים א(ו)מרו שגוזמא בעלמא ובורח הוא על הרי בתר, וא"כ לא הוה כראו הטביעה, וידוע דעת הרא"ש [שם סי' ג'] כשלא ראו הטביעה אזי מעידים אפי' שהה אחר שהוציאו מן המים, בשגם שהכירו בט"ע כל גופו ופרצוף פניו שלם, ולר"ת בספר הישר [סי' צ"ב] מעידין על זה, ואע"פ שרבו החולקים מפני הקושיות, ומשו"ה לא עשאו הרב"י בט"ע כי אם לסניף להתירים אחרים, הם לא ראו ספר הישר, גם בעלי תוס' לא ראוהו, ואלו ראו לא היו חולקים עליו, ומכ"ש כשלא ראו הטביעה דמשמע מהרא"ש [שם] דכ"ע מודו לר"ת, וכבר כתב זה במהרי"ט ח"ב חאה"ע סי' ל"א ד"ה איברא וד"ה ואפשר וכו' ע"ש היטב. ובלא"ה כתב הנימוק"י [יבמות ק"כ ע"א] בשם הריטב"א דאיתפח גזרה דרבנן היא, פ"י כיון דחזינן לפנינו צורתו שלימה יש לנו לומר כך היה מעולם גוף הלז ולא הי' לו צורה אחרת ונשתנה לזו, דמן התורה כל הדברים בחזקתן כמו שהם לפנינו. ואם אולי בשהה ג' ימים חזקתו שנשתנה, דאחר ג"י משתנה כמאחז"ל [שם], אבל ביצא מהמים ושהה שעה אחת או שתיים אין כאן חזקה, וכיון שרואים שלא נתפח ומכירים צורתו בט"ע וכל גופו, אין לנו לחוש שהיה לזה הגוף צורה אחרת ונשתנה לזו. והשתא אי נימא ש[ה]חולקים על ר"ת ס"ל אפי' בהיכר גופו ובשני עדים ובלא ראו הטביעה, אכתי איכא איסור דרבנן:

נצורף לזה שהיה להם היכר וט"ע במלבושיו כנ"ל, וחשש שאלה וגניבה רחוק מאוד בנידון שלפנינו, כמ"ש לעיל. ואם נאמר בכל זאת שמא השאיל כליו לאחר או שללוהו והלבישו המלבושים לאחר, וכי נימא שאותו האחר שהיה מלובש במלבושיו נשתנה דוקא לצורתו של זה, שיהיה שוה לזה בפרצוף פניו ומלבושיו, כבר קדמוני החכם צבי [סי' קל"ד] שזה הוה כמו נפילה דיחיד דלא חיישינן ליה. ובזה ט"ע עדיף מסימנים, דבסימנים י"ל אולי מקרה נקרה לו גברא דכוותי' בצורתו והשאיל לו כליו, ולא דמי לנפילה דיחיד כיון שנעשה בכוונת מכוון שהשאיל כליו למי שישהו לו בצורתו, אבל הכא בט"ע צריך לומר שבמקרה נשתנה צורתו ויהיה כמותו, זה לא אמרינן לכ"ע. ועיינן ב"ב קע"ב ע"ב פירוש רשב"ם ד"ה ואביי לנפילה דחד וכו' עיי"ש ט:

ואחר דאית לן כל הני סברות לומר שזה הוא, א"כ פשוט די"ל הוכיח סופו של זה על תחלתו שכתב בחיותו שסופו לאבד עצמו לדעת, ובכי האי מודינא לנב"י סימן מ"ד הנ"ל. ועיינן בש"ע ח"מ סי' שפ"ה(ה)[ח] ס"ח בהג"ה דאיכא מ"ד דישי מקום אומרים הוכיח תחלתו ולא אמרינן גזים ע"ש ט:

וע"כ נלפע"ד דאיתתא דא אשת ליב הנ"ל שריא לעלמא, והיינו שישבו ב"ד של ג' ויעיינו בג"ע ויאמרו לה מותרת היא לעלמא, עיינן ב"ש סי' י"ז ס"ק קכ"ד:

ועתה מאחר שהותרה לעלמא אי לאו דהוה מאבד עצמו לדעת היה מותר מעתה להתאבל ולהספידו, אבל עכשיו שמחזיקין אותו למאבד עצמו לדעת כתב בש"ע י"ד סי' שמ"ה [ס"א] שאין מתעסקין עמו לכל דבר. אע"פ שלפמ"ש לעיל אפשר לדון כיון שלא ראוהו מפיל עצמו א"כ י"ל מה שכתב גזים ולא עבד, ולבסוף נפל במקרה למים, דאע"ג שצרפנו ואמרינן הוכיח סופו על תחלתו, היינו דעכ"פ לא ערק לעלמא, דהיה לו לחוש שתטחן לאחר אשתו ע"י מכתביו, אבל מ"מ אפשר שנפל מעצמו.

שכתב כדבריו כאן, הזכיר רק את חכמי ספרד הנ"ל. ואם מ"מ נדחוק לקיים כונת מרן כפי שמורה ריהטות לשונו, אפשר לומר דקאי על ר"י [הזקן] המובא במרדכי יבמות סי' פ"ג, וכתב עליו המהרי"ק סוף שרש קכ"א: "שנראה כחולק על ר"ת", ועעו"ש.

(ח) עיינן לעיל סי' ס' ד"ה האמנם.

(ט) וכ"כ לעיל שם ד"ה והנה, ושי"נ.

(י) עיינן שו"ת יו"ד סי' שכ"ו ד"ה א) בגדר.

(ו) עיינן חלקת מחוקק סי' י"ז סקמ"ו.

(ז) נראה דר"ל על החולקים בעליל על ר"ת, והם הרשב"א הרא"ה והריטב"א המובאים בנמו"י יבמות ק"כ ע"א, אבל התוס' הביאוהו שם ד"ה אין, והרשד"ם סי' נ"ד ונ"ו כתב בדעתם דכותיה סבירא להו, (וכן מורה לשון מרן לעיל סי' נ"א ד"ה הנה הארכתי), ועוד כתב שם שכן דעת מהר"ם בתשו' מיימוני ה' אישות סי' ט, ודעת הרא"ש בפסקיו. ובאמת לעיל סי' נ"א שם, סוסי' נ"ו ד"ה זכיננו, ובחי' יבמות שם ד"ה אמנם מעולם,

ט"ב ונכנסו לתוכם בחיים ומתו שם כי יודעים היו שימותו:

ואחר הוצעה זו אומר מה שמרגלא בפומיה [דאינשי] דאין אומרים קדיש אחר המאבד עצמו לדעת, לא ידעתי טעם הגון, מפני שלא עשה מעשה עמיו לא נצילהו מדרת שחת ואם ירד לא נעלהו, ומי לנו אינו עושה מעשה עמיו כאבשלום, ודהע"ה אמר ז' פעמים בני להעלותו מז' מדורי גיהנם [סוטה י' ע"ב], ואלישע אחר לא עשה מעשה עמיו בחיים חיותו ור' מאיר העלה עשן מקברו והוציאו מגיהנם [חגיגה ט"ו ע"ב], וא"כ לפי טעם הרמב"ם^א היה ראוי לומר קדיש עבורו. אך נ"ל נשתרבו המנהג לטעם השני דלא יניחוהו שארי האבלים לחלוק עמהם בקדישים, כי יטענו לאו כל כמיניה להאביד עצמו ולהשליך תיקון נשמתו עלינו, ואולי היה חי כמה שנים והי' מת בזמן אחר או במקום אחר, ע"כ האבלים דהשתא מעכבים בדין^ב:

אלא דלפ"ז נ"ל פשוט דאם הבן מקבץ עשרה בביתו באופן שאין הפסד לאבלים יכול לומר קדיש אפי' בשארי מאבד עצמו לדעת, מכ"ש הכא דאיכא למימר שלא האביד עצמו כמש"ל. ועוד נ"ל דיכול לומר קדיש כל יב"ח, דטעמא מאי אומר רק י"א חדש דלא לשויה לאביו רשע [יו"ד ס' שע"ו ס"ד], האי גברא שוי נפשיה רשיעי, וניחא ליה דתהוי ליה כפרה. וה' הטוב יכפר בעדו, ויצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות:

הכ"ד המצפה לישועת:

משה"ק סופר מפפד"מ

סימן ע

שיל"ת, פ"ב יום ה' כ"א טבת תקצ"ד לפ"ק. שלום וכ"ט לירידי הרב החרוץ המופלג זית רענן יפה פרי תואר בעל פיפיות תל תלפיות כש"ת מה' יוסף יואל נ"י עדני העצני בשבת תחכמוני בק"ק מארניפאל יע"א:

נפשו היפה בשאלתו, וז"ל עובדא בא לידי באשה אחת עגונה צרורה בכבלי העיגון זה שמונה

מ"מ לא אכניס עצמי בזה שיהיה הוראה של חידוש אצל העולם, והחדש אסור מן התורה בכל מקום, ע"כ נניח הדבר כמות שהוא:

אך לענין אמירת בנו קדיש עליו ועל כל שאיבדו עצמם לדעת מעולם, יש לרון קצת, טרם אענה אומר דבלי ספק שהוא עון פלילי אחד מג' החמורות ע"ז ג"ע וש"ד, וכל העוברים אפי' מתו ברשעתם מ"מ מיתה ממרקה, וזה במיתתו רצח את עצמו, וצא ולמד מר"ח בן תרדיון פ"ק דע"ז [י"ח ע"א] דאע"פ שהיה מיצר מאוד ומיתתו טוב לו מחייו, שהרי האספקלטור שקירב מיתתו בסילוקן של ספוגי צמר זכה לחיי העה"ב, מ"מ הוא עצמו לא פתח פיו שיכנס בו האש, ואמר מוטב שיטלנו מי שנתנה ואל ישלוט הוא בעצמו. ובזה נזדייף ספר בשמים ראש ס' שמ"ה, ומוכח דאפי' המיצר ביותר מ"מ רוצח הוא ומת ברשעו:

והנה לרמב"ם [ה' אבל פ"א הי"א] אין קורעין עליו, וכתב רמב"ן בתורת האדם [ריש ענין ההספד] ומייתי ליה ב"י ס' שמ"ה דא"כ דן אותו כאינו עושה מעשה עמיו א"כ אמאי מברכין ברכת אבלים ועומדים בשורה, ע"כ פסק דרק לענין תכריכין וקבורה אין מתעסקין עמו^א, אבל הקרובים קורעין. ולא גילה לן הרמב"ן א"כ אם אינו נדון לענין זה כאינו עושה מעשה עמיו מ"ט אין מתעסקין עמו לקבורה ותכריכין. וזה ימים כבירי' ראיתי בס' א' דבר הגון שכחתי איה הוא, והוא כי נהי אין אדם מקוה שלא ימות, וכשיפגעהו המקרה ההוא הוא רש ועני ומצוה וחיוב לגמול חסד עם הרש להלבישו ולקבורו, אבל לאו כל כמיניה להטיל עצמו על החיים שבמקום הזה ובזמן הזה ועדיין לא הגיע זמנו למות, ואולי אם יומו יבוא יהיה במקום אחר ובזמן אחר, והרי הוא עתה בחיים חיותו כעשיר המטיל עצמו על הציבור, ואין מחייבין להתעסק עמו, כך ראיתי, ונכון הוא להרמב"ן הנ"ל. וצ"ל הא דאין אדם מחויב להכין לו צרכיו בחייו, כי לא מקדים איניש פורענותא לנפשיה, וגם אינו יודע להיכן רגלוהי מובלין יתיה, והרי קמן אאע"ה ידע מאז ומעולם קדושת מערת המכפלה ולא פנה לזה עד שמתו מוטל לפניו, ומטעם זה אחז"ל [פתיחתא דאיכ"ר ל"ג] כי מתי מדבר הכינו להם קברים ערב

יב) נראה דצ"ל: הרמב"ן.
יג) ע"ע שו"ת יו"ד ס' שכ"ו ד"ה ג).

יא) ברמב"ן לא נמצא כן להדיא, ע"ש. וראה שו"ת יו"ד ס' שמ"א סוד"ה ועוד.